

REDDIMENTORUM
HETORICORUM

Libri quinque.

B. 114
B. 3114

Auctore

ROBERTO BRUNO

Præbytero Scoto.

*Fungor vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet exors ipsa secunda.*

A B E R D O N I Æ,
Excudebat IOANNES FORBESII.
Anno Dom. M. DC. LXVI.

21
19

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a mirror image.

CH 8 2

CH 8 2

$\frac{11}{5}$

Speētatissimo & excultissimo Viro
D. IACOBO BARDÆO,
Equiti ab Auchmedden.

Ditionis Bamfiensis Prætori dignissimo,
Urbisq̃ue Bamfiæ Præfecto clarissimo,
atque energetæ suo dilectissimo;

NEC NON

Consulibus ejusdem Urbis vigilan-
tissimis, cum cæteris Senatoribus,
& civibus universis, sibi quam cha-
rissimis. S. P. D.

ROBERTUS BRUNUS.

Uum puerorum erudien-
dorum cura, in scholâ
vestrâ *Bamfiensi*, mihi, per
aliquot annos, incumbe-
ret, nihil prius nec anti-

EPISTOLA

quius habui, quam ut ij (saltem) tyrones, quibus erat in Academiam transeundum, ita efformarentur, ut, non solum, quæ ab alijs latinè aut dicta aut scripta essent, intelligerent, sed & ipsi sensa mentis suæ promptè interpretari, & (quod maximum est) omnibus prompti oratoris muneribus defungi possent. Quod quàm necessarium sit, nemo melius intelligit, quàm qui etiamnum reminiscuntur, quantam hujus facultatis inopiam aut in alijs viderint, aut in seipsis experti sint, dum olim, in orationculis suis componendis, plurimum laboris, at nullo sæpe cum successu, impenderent: laterem [quod aiunt] lavantes, & sub onere molestissimo, cui essent omnino impares, quasi per adversum clivum enitentes. Cui
malo

NUNCIATORIA.

malo quod pistrinum, quæ carnifici-
na possit comparari, ipsi qui experti
sunt dijudicent. Hinc est quod Gram-
maticæ curriculum emensis Rhetori-
cæ etiam elementa, dum apud vos
essem, tam sedulò inculcaverim. Quâ
in re multi sanè præclari viri, [quos
ego quidem valdè suspicio] egregiè
operam navarunt. Adeo ut non te-
meritatis modò, sed & vesaniæ esse
dixeris, quicquam post illos hiscere ;
nisi pro confesso habeatur tenello-
rum discipulorum, non solùm captui
sed & affectui esse consulendum; qui
dictata præceptorum suorum, quàm
aliorum formulas, ut facilius ex con-
suetudine intelligunt, ita & instinctu
quodam amoris, tanquam lac mater-
num ex dilectissimis uberibus, mul-
tò avidius imbibunt. Verùm enim

EPISTOLA

verò, quod ante in usus tantum pri-
vatos destinaveram, nunc cogor in
publicum emittere; partim amico-
rum quorundam [in quibus & vos
estis] flagitationibus fatigatus, par-
tim ut majus quoddam, quod ingruere
videbatur, malum devitarem. Aus-
dio enim (& propemodum credo)
foetum hunc abortivum [quem ego
quidem ut indignum vitâ jampridem
extinctum credideram] non so-
lum adhuc vivere, sed & diversissimas
hujus regni partes perreptare; &
auctoris incuriam omnibus deriden-
dam exponere. Hinc est quod sche-
das hasce rejectaneas, pulvere & araneis
obductas [quippe quæ annos
jam plus minus duodevicesenos cum
blattis & tineis (ut aiunt) rixatæ sunt]
è situ & carie excussas, de novo ad
incudem

NUNCUPATORIA.

incudem referre decreverim. Quod
negotium nemo sanæ mentis inficiat
bitur me olim potuisse multo & faci-
lius & accuratius perficere, quàm
nunc post tam longi temporis desue-
tudinem. Verùm siquid publicè pro-
fuero operæpretium censebitur. Ex-
eat igitur hoc qualecunque opuscu-
lum, et vestro se jactet patrocinio;
maximè autem tuo, *Clarissime Domine*:
cujus favor quantum emolumentum
adferat abunde testatur præsens urbis
& BAMFIAE status florentissimus: quæ
tuis, et *Patris tui*, nunquam satis me-
morandi, auspicijs, adeo in melius
immutata est ut vix agnoscas eandem
esse. Cui ego ut in præsens gratulor,
ita et in posterum non desinam om-
nis felicitatis incrementum etiam at-
que etiam precari. Salvete et valete.

Ad Eosdem
EPIGRAMMA.

Pignora sunt nati; sed sunt quoque pignora libri:
Inditur ingenium & nomen utrisque patris.
Pignora conjugij nati sunt: inter amicos
Pignora amicitia sunt quoque saepe libri.
Si natis liber iste meis accesserit, idem
Primitia sobolis pignus amoris erit.
Maximus hic natus est, reliqui quæ jure sequuntur,
Hic vester; vestra est cetera progenies.
Et liber hic vivum quum me post funera reddet,
Quum reddet vivum cetera progenies;
Inque illis, illo ve legar: dicetis, ut olim
Hic fuit, æternum noster habendus erit.
Vos estote meis natisque libroque patroni:
Hac morientis erunt ultima vota patris.

Robertus Brunus.

PRÆ-

PRÆCEPTORI SUO SUM-
mopere observando MAGISTRO
ROBERTO BROWNÆO, Pastori For-
glenensi, Magister Alexander Se-
tonus Verbi Divini præco Bam-
fiensis, S. P. D.

GO hæc tua RUDIMENTA
RHETORICA, (vir excultis-
sime, Præceptor summopere
observande) ad me trans-
missa, summâ cum volupta-
te semel atque iterum perlegi: mihiq̃ue me-
moriam refricari eorum lectione quæ te
olim docentem audiveram perquam jucun-
dum fuisse seriò profiteor. Atque ut de
hoc tuo opere (quantitate quidem molis
parvo, sed virtutis maximo) absque
assen-

assentatione dicam quod sentio, lector do-
ctus, benevolus & attentus limatum, ne
fallar, & optimâ methodo exornatum pro-
nunciabit; eique multum soliditatis absque
verborum lenocinio inesse, atque in eo bre-
vitatem cum perspicuitate, ac utilitatem
cum jucunditate certare comperiet: nam
instar tapetis à Minervâ in certamine
cum Ariadnè contexti, aut horti Solomo-
nis floribus variegatis, gratissimum odo-
rem spirantibus refertissimi, opus hoc exem-
plis cum sacris tum profanis mirum in mo-
dum depingitur: summo etiam artificio
omnia præcepta Rhetorices, uno exemplo
per omnes ejus locos variato, velut filo
aureo telæ pretiosæ intertexto adornantur
ac illustrantur. Nullusque dubito quin
tuus hic labor, quem tandem in lucem pro-
dire ac publici juris fieri permittis [quod
ut faceres ego inter alios tibi suavor fui]
plurimis

plurimis sit futurus gratissimus; præsertim
humaniorum literarum professoribus, elo-
quentiæ studiosis & sacri Ministerij can-
didais: ac literatos de hâc Rhetoricâ ju-
dicaturos esse confido dignam esse ut in
Scholis publicè doceatur, & in humaniori-
bus literis proVectiorum manibus teratur.
Sic censet

Tui observantissimus
discipulus,

MR. ALEXANDER SETONUS.

Datum Bamfæ
ex Musæo meo
1666. Mar. 14.

REVE-

REVERENDO IN CHRISTO
Fratri, M. AL. SETONO, Presbytero
Bamfienfi, Salutem.

*Q*UAE mihi perlegenda tradidisti
(Reverende Frater) ornatissimi
M. Roberti Bruni Rudimenta
Rhetorica perspexi & recensui.
Quod si quidquam apud literatos
meum valeret iudicium, intrepide
dixerim, haec Rudimenta ex praestantissimorum
Rhetorum officinis excerpta, legitimâ methodo
disposita, multifarijs, cum sacrarum literarum,
tum classicorum Authorum exemplis compro-
bata, & industriâ singulari, curâque laudabili
concinnata; digna esse quae typus excusa divul-
gentur, in scholis pralegantur; ac non modo à ru-
dibus & tyronibus sed & studiosis Philosophia
& Theologia evolvantur. Ut quod serio sentio
sincerè dicam, in hoc Enchiridio parvo (& ta-
men magno) multum non multa, καὶ οὐκ ὀλίγον
pre-

præcepta Rhetorices in unum fasciculum redacta,
copiosè, integrè, methodicè ac solidè proposita,
illustrata & adornata comperi. Hic Thematum
varietatem, Argumentorum cellulas, Figurarum
& Troporum delicias, Suada medullam, & (quæ
Non bene conveniunt, nec in unâ sede mo-
rantur)

Brevitatem & Perspicuitatem, se mutuò com-
plectentia, liquidò percepi. Cui suffragio non
dubito quin quilibet emunctioris naris lector, (si
hæc ad judicij subacti trutinam discutiat) calcu-
lum sit additurus. Authorem, loci è sacrâ pa-
ginâ allegati, dicta & exempla, veram Religio-
nem redolentia, arguunt Theologum in sacris li-
teris versatissimum. Ipsa vero præcepta, autho-
rum sententijs variegata, demonstrant Rhetorem
in humanioribus literis Magistrum. De quo
ejusq; opere effari ausim

Omne tulit punctum quia miscuit utile
dulci.

Apelles hic vivam Rhetoricæ, terrarum Reginae,
imaginem, pigmentis, ex clarissimorum Orato-
rum, Isocratis, Ciceronis & Quintiliani arculis
depromptis depinxit, & publicè spectandam (si
me audiat) exhibebit. Amabo (mi Frater) ei
calcar

calcar addas, & vel celeusmate efflagites, ut ha
Rhetorices elementa, ultra Horatij novennium
haëtenus suppressa, sint tandem impressa, & in
lucem educta: utpote in publicum Eloquentia stu
diosorum emolumentum cessura; & compluribus
doctis gratissima futura. D E V M supplex ve
neror, ut te Ecclesiae suae diutissimè incolumem
praestet: & sanctis tuis laboribus cumulatissimè
benedicat. Vale, meq; uti soles dilige, qui sum

Tui studiosissimus,

GUL. BURNETUS.

Dabam Coloniae
4. Kal. Maij 1666.

Rudi.

i. Rudimentorum

RHETORICORUM.

LIBER PRIMUS.

De materia Rhetoricæ.

C A P. I.

De natura & partibus Rhetoricæ.

RHetorica est ³ ars
⁴ benè de re ⁵ quâ-
libet ⁶ dicendi.

⁷ Materia tractata
est res quælibet : Modum
tra-

2 Liber Primus. Cap. 1.
tractandi innuit tò bene.

De materiâ agemus libro primo, de modo sequentibus, quàm poterimus⁸ brevissimè.

1. Meritò Rudimenta dicuntur, ut quibus nihil aliud propositum sit quàm ut humi ser-
pant, & facillima Rhetorices elementa, tan-
quam lacticia, teneris puerorum animis in-
gerant; non autem ut criticis satisfaciant in-
geniis.

2. Dicta vel a *ῥῆω ῥέω* fluo (ut quidam
volunt quia Rhetoricæ auxilio fluit orator, ut
quondam ille quem mirabantur *Athena torren-
tem & pleni moderantem frana theatri.*) vel po-
tius a *ῥῆω ῥήσω* dico unde *ῥήσις* & *ῥήτορ* deri-
vantur.

3. Ergo etsi naturam requirit, non tamen
naturâ perficitur, sed eam potius quantum li-
bet imperfectum perficit. Nam *Fimus ora-
tores, nascimur poetae.*

4. *Id est persuasoriè.* Est enim Oratoris
(quem

(quem informat Rhetorica) imprimis persuadere; docere autem non nisi quatenus id persuasioni inservit. Porro ad bene dicendum pertinet & *promptitudo*, ut possis extempore dicere: qualiter Neronem Imperatorem instituit Seneca: ut videre est in egregio illo specimine quod extat apud *Corn. Tacitum*, lib. 14. cap. 14.

5. Ergo sive futurus es Poëta, sive Philosophus, sive Iuris-peritus, sive Theologus, quodcunque subiectum tractaturus, de quacunque re dicturus, scripturus, magistrum semper habebis Rhetoricam.

6. Non solum loquendi, sed & scribendi: sic enim dicunt absentes, muti, mortui.

7. Quod vocatur etiam Subiectum, vel Objectum, vel Res tractata, vel Thema; vel Quæstio.

8. Ita tamen ut perspicuitati etiam studeamus. Hinc enim Scylla, non minus quam illinc Charybdis naufragium tyronibus minatur. Unde Poëta

Brevi esse laboro, obscurus fio.

CAP. II.

De Themate.

TH E M A (quod & ¹ Ma-
teria, sive ¹ Quæstio di-
citur) est,

Primò, ² Simplex, vel ³ Con-
junctum.

Secundò, ⁴ Speculativum,
vel ⁵ Practicum.

Tertiò, ⁶ Infinitum, vel
⁷ Finitum.

NOTA. Conjunctum, Practi-
cum, Finitum tractat Rhetor
principaliter: Simplex vero,
Speculativum & Infinitum vocat

Quæ-

Quæstiones accidentales.

Quartò, Substantia, vel
Accidens. Substantia autem
est⁸ Persona, vel⁹ Res. Acci-
dens vero, vel¹⁰ Qualitas, vel¹¹
Relatio, vel¹² Actio, vel¹³
Passio.

1. Quatenus est subjectum orationis vo-
catur Materia: quatenus proponitur tractan-
dum est Thema: quatenus vocatur in dubium
Quæstio dicitur. E. gr. Sit Materia cultus
Angelorum. Si proponatur sic, *Angeli non
sint colendi*, est Thema. Si sic, *Quæritur utrum
colendi sint Angeli*, est Quæstio.

2. Ut homo, equus, lapis, virtus, bonitas,
ebrietas.

3. Ut homo est mortalis. Equus est ne-
cessarius. Lapis est gravis. *Virtus clara æter-
nâque habetur*. Salust. *Pietas est lucrum*.

1. Tim. 6. 6.

4. An Deus sit æternus. An Angeli

fecerint mundum. *An sit SS. Act. 19. 2.*

An Christus sit Filius Dei. Matth. 26. 63.

5. *An sancti sint invocandi. An fides servanda hæreticis. An faciendum malum, ut bonum eveniat. Licet censum dare Casari, an non? Matth. 22. 17. Act. 15. 6.*

6. Homo, Angelus, equus, canis. Item, hominem interficere. Angelos colere. Equos domare. Canes alere.

7. Clodius, Gabriel, Bucephalus, Lelax. Item, utrum Milo jure interfecerit Clodium. *An Jonathan debeat mori. 1. Sam. 14. 45.*

8. Petrus, homo, Angelus, Deus, diabolus.

9. Equus, taurus, Bucephalus, lignum, lapis, navis, arbor, anser.

10. Adolescentia, ebrietas, fortitudo, albedo, magnum.

11. Pater, servitus, regnum, creatura, matrimonium, amicitia; officium præceptoris, discipuli, regis, subditorum, herorum, liberorum, proximorum, nutricum, &c.

12. Crucifixio Christi, interfectio Clodij, stupratio virginis, adulterium Davidis. *Retene Sampson sibi mortem consciverit.*

13. Pas-

13. Passio Christi, stupratio virginis, vide
2. Cor. 11. 23. 24. &c. Heb. 11. 36.

C A P. III.

De Generibus Causarum.

PO^TEST¹ unumquodque
horum thematum tripli-
citer in oratione tractari, se-
cundum triplex causæ ge-
nus, ² Demonstrativum, ² De-
liberativum, ² & Iudiciale.

³ Demonstrativum est quo
quæritur sitne aliquid lau-
dandum aut vituperandum.

⁴ Deliberativum est quod
quærit sitne faciendum

8 *Liber Primus. Cap. III.*
aliquid an fugiendum.

⁊ Iudiciale est quo quæri-
mus sitne aliquis absolven-
dus an condemnandus.

1. V.g. *Homo*. In Demonstrativo sic. Ho-
mo est creatura nobilis ; vel , Homo est vani-
tas. In Deliberativo sic. Homo non est co-
lendus, timendus. Nulla spes in homine col-
locanda est. In Iuridicali sic. (in thesi qui-
dem) Homo non est damnandus in auditâ cau-
sâ. (in hypothefi vero) Christus est crucifi-
gendus. Milo est absolvendus.

2. Demonstrativum laudat aut vituperat,
plerumque *præsentia*. Deliberativum suadet
aut dissuadet (non quâ ratione suadere est pro-
bare, hoc enim est omnibus causis commune ;
sed quâ significat consilium dare, ut suadere
conjugium, pacem, bellum, &c.) tantum *fu-
tura*. Iuridicale accusat aut defendit *præteri-
ta*. Primum habet pro fine *honestatem*, Se-
cundum *utilitatem*, Tertium *iustitiam*. Affe-
ctus movendus in Primo est *delectatio* ; in
Secundo

Liber Primus. Cap. III.

9

Secundo spes aut reformidatio; In Tertio clementia aut servitia.

3. Exempla hujus generis occurrunt innumera, Personarum quidem, 2. *Sam.* 1. 19. Rerum verò cum Substantialium, *Apoc.* 21. 16. cum Accidentalium, ut Qualitatum, *Heb.* 11. 1. &c. 1. *Cor.* 13. 1. &c. Relationis, *Heb.* 13. 4. Actionum, 2. *Sam.* 18. 7. Passionum, *Matth.* 27. *Act.* 7. sub finem. Atque hæc ex Sacris. Ex profanis autem colliges Panegyrica, Epitaphia & Encomiastica, qualia apud Martialem extant quamplurima: Ut & alibi, Personarum quidem. *Horat.* *Carm.* 1. 12. Rerum vero cum Substantialium, ut Clypei à Vulcano fabricati, *Virg.* *Æneid.* 8. Tum Accidentalium ut Qualitatum. *Hor.* *Epod.* 1. 5. *Quid non ebrietas*, &c. Relationis, *Virg.* *Ecl.* 8. *Mopsò Nisa datur.* Actionis, *Virg.* *Æneid.* 5. *Olli discurrere pares.* Passionis, Idem *Æn.* 6. *Necnon & Titian*, &c.

4. Exempla sunt 1. *Reg.* 12. 6. 2. *Sam.* 17. 1. *Gen.* 3. 1. & innumeris hujusmodi locis, ubi deliberatur de rebus faciendis aut fugiendis. Quo pertinent Exhortationes omnes, & Dehortationes, ut & Consolationes, Præcepta

& Consilia. Quale est consilium Anæ.
Virg. Æn. 4. Solanè perpetuâ, &c. Sic Horat.
Carm. 9. 9. Non semper imbres, &c. Exhor.
tatio Iugurthæ ad milites. Salust. bell. Ing.
Consilium Horatij ad Pollionem, Carm. 2. 1.
ad Mecænatem, Carm. 2. 12. sic Virg. Æn. 4.
Si te nulla movet, &c.

5. Exempla sunt, 1. *Sam. 14. 44. 45.*
Matth. 26. 65. 66. 1 Sam. 11. 12. 13. Ios.
22. 16. 21. Vide Orationes Ciceronis pro
Milone, & alijs: Orationem Cassij contra ser-
vos Pedanij apud Tacitum, lib. 14. c. 12.

C A P IV.

De Statibus.

IN causis Juridicialibus,
 seu controversijs de jure,
 videndum semper quis sit
 controversiæ status.

Status

Status autem est quadru-
plex.

Primò ³ Conjecturalis, quo
quæritur ecquid ³ fiat ³ factum
aut ³ futurum sit.

Secundò ⁴ Finitivus, quo
quæritur quo nomine vocari
debeat id quod factum est.

Tertiò ⁵ Qualitatis, quo
quæritur quale sit id quod fa-
ctum est, bonúmne an ma-
lum.

Quartò ⁶ Quantitatis, quo
quæritur quantum sit, mag-
númne an parvum.

NOTA. Status aliquando in
eâdem oratione est multiplex:

isq̃ue vel ejusdem generis, vel
 8 diversorum.

Atque hactenus materia
 tractata.

1. In hoc genere quidem plerumque; etsi
 nonnunquam in alijs etiam. Ut in Demon-
 strativo, utrũ Christus sit vir bonus: in De-
 liberativo utrũ tributum sit dandum Cæsari.

2. Qui resultat ex accusatoris Intentione
 seu Accusatione, & defensoris Depulsione seu
 Defensione. Quæ duæ observandæ sunt in
 singulis exemplis infra positis, cum duabus
 etiam questionibus incidentibus quæ has duas
 principales concomitantur; viz. defensoris
 Ratione & accusatoris Firmamento.

3. Ut (*de presenti*) Accusatio est, Chri-
 stus habet dæmonium, Depulsio, non habet.
 Firmamentum accusatoris, facit opera dæ-
 monis. Ratio defensoris. Dæmon non divi-
 ditur contra se. *Matth. 12.* Sic, es discipu-
 lus Christi: nam loquutio tua id arguit. Re-
 spondetur, non sum: Nam non novi hominem.

Sic

Sic (*de praterito.*) Surripuisti Deos meos
(*Gen. 31.*) Nam alius nemo fuit qui eos sur-
riperet. Resp. Non surripui. Nam alienum
apud me nihil invenire est. Sic (*& de futuro*)
1. *Sam. 29.* David erit adversarius. Nam sic
regem sibi conciliabit, Resp. Minime, Nam,
&c.

4. Ex gr. (*Accusatio.*) Es sacrilegus. Nam
surripuisti sacra. R. Non vocabis sacrilegium,
sed furtum. Nam non surripui quicquam ex
erario sacro. Sic, es adulter; Quia concu-
bui cum uxore alienâ. R. Non sum. Nam
ipsa se sororem non Uxorem vocaverat. *Gen.*
12. 13. & 20. 3. 5. 12. Sic *Ios. 22.* Struximus
altare. At non sumus idololatræ: Quia in
usum stuximus non sacrum, sed sæcularem.

5. Ut occidisti Clodium. R. Ita: sed jure.
Status ergo controversiæ est de qualitate facti,
sitne justum an injustum. Sic, occidisti ho-
minem R. Ita, sed non sponte. Ita, sed alio
impulsore. *Act. 11.* Ingressus fuisti ad præ-
putiatis, R. Ita: sed jubente Domino.

6. Ut, longè maximum fuit Protoplasto-
rum peccatum: Depulsio: An ita magnum
fuit peccatum de pomo edere; Firmamentum:
Imo

Imo maximum. Quia in re minimâ & facillimâ non obediverunt mandato. Quid enim si gravius quiddam & magis arduum præcepisset Dominus? Sic peccatum Gibeonitarum non fuit magnum, quia ideo mentiti sunt ut aliud majus malum evitarent. Vide 1. Sam. 14. 45.

7. Ut quum quæritur utrùm Verres pecuniam acceperit à Leonidâ ab Apollonio, & à Mamertinis.

8. Ut quum quæritur de eo qui fatetur se interemisse hominem, Primo, utrùm jure eum interemerit: (qui est status qualitatatis.) Deinde utrùm pecuniâ eum spoliaverit, quod ad Conjecturalem pertinet.

15
LIBER SECUNDUS.

De Inventione.

C A P. I.

De Argumentis.

Modus tractandi
continet 1.^a Inven-
tionem. 2.^a Disposi-
tionem. 3.^a Elocu-
tionem. 4.^a Pronunciatio-
nem.

Invenienda sunt 5 argu-
menta infervientia 1.^a Expli-
cationi thematis Simplicis:

2.⁷ Probationi Complexi.

3.⁸ Amplificationi utriusque.

In hos fines argumenta primo⁹ colligantur quàm plurima; Deinde⁹ eligantur aptissima.

1. Libro secundo.

2. Libro tertio.

3. Libro quarto.

4. Libro quinto.

5. Quæ res maximè torquet imperitos.

Quivis enim facilè inveniet thema. Nam quid non possit esse thema sive subjectum orationis? In universâ rerum naturâ nihil est de quo non possit haberi oratio. Potes verba facere de re quâlibet. Sed scire quid dicendum sit de eâ re; invenire argumenta quibus possis illam rem, illud subjectum, ad justæ orationis mensuram dilatare, hoc opus, hic labor est. Igitur toto hoc libro secundo agetur de argumentis inveniendis: ut habeas quod dicas de

quo-

quolibet subjecto, sive mons fuerit, sive musca.

6. In quâ tria sunt attendenda ad analysin potius quam ad compositionem pertinentia: viz. 1. Signum quo denotatur locus unde eruitur istud argumentum. 2. Simples termini, seu voces. 3. Terminorum conjunctio. quæ dicitur dispositio axiomatica. v. g. *Hominis creator est Deus*. Ubi Thema. viz. *Homo* illustratur argumento explicationis quod sumitur ex loco causæ efficientis. In quâ Illustratione. 1. Nota seu signum causæ est *Creator*. 2. Simples termini sunt *Deus*, *Homo*. 3. Dispositio axiomatica. *Deus est creator hominis*.

7. Quum thema confirmatur & probatur tali axioma, interpositâ particulâ *quia, nam, &c.* Ut, *homo est bonum quid, quia ejus auctor est Deus*. Atque hæc analysi, compositionique juxta inferviunt.

8. Idque adminiculo. 1. Oppositionis. 2. Collationis, 3. Conglobationis, 4. Auctoritatis. Quæ etiam cum ad compositionem tum ad analysin pertinent. Atque hæc omnia capite sequenti luce clarius patebunt.

9. Quod

9. Quorum prius pertinet ad partem inventionis generalem, capitibus 8. posterius ad specialem, capitibus reliquis, ad finem libri.

C A P. II.

De Causis.

COLLIGUNTUR autem argumenta ex locis: quorum plerique sunt ¹ Dialecticæ cum Rhetoricæ communes:

² Rhetoricæ proprij.

Prioris generis sunt ² hi.

Primo Causa, quæ est quadruplex.

1. Efficiens: quæ est vel ³ Procreans, vel ⁴ Conservans, vel ⁵ Corrumpens, vel ⁶ Soli-

cariæ

taria, vel⁷ Socia, vel⁸ Principalis, vel⁹ Instrumentalis, vel¹⁰ Naturalis, vel¹¹ Voluntaria, vel¹² Coacta, vel¹³ Infscia, vel¹⁴ Remota, vel¹⁵ Proxima.

2. ¹⁶ Materia; quæ est vel¹⁷ Remota, vel¹⁸ Proxima.

3. ¹⁹ Forma: quæ est vel²⁰ Interna, vel²¹ Externa.

4. ²² Finis: qui est vel²³ Ultimus, vel²⁴ Subordinatus.

1. Errant qui putant hos locos ad Rhetoricam non pertinere, sed ex Dialecticâ petendos: Diverso enim respectu non minus ad Rhetorem quàm ad Dialecticum pertinent: ut vox ad Musicum, ad Rhetorem, ad Medicum, & ad Philosophum naturalem.

2. In unoquoque horum invenies omnia illa quæ superiori capite, in scholijs 6. 7. 8.

attigimus : viz. tria ad Explicationem, unum ad Probationem, quatuor ad Amplificationem pertinentia, quæ in summâ sunt octo. Quorum singula singulis literis alphabeti hoc ordine notabimus. A. 1. B. 2. C. 3. D. 4. E. 5. F. 6. G. 7. H. 8. Ut in exemplis videre est sequentibus.

3. A. Pater, Mater, Genitor, Genitrix, Conditor, Ædificator, Opifex, Inventor, Institutor, Auctor. Produci, Gigni, Generari, Condi, Inveniri, Institui, Nalci, Originem ducere. Promanare ab aliquo. B. Deus, homo. Solon, Lex. Faber, scamnum. C. Deus creavit hominem. Homo factus est à Deo. Cathedram fecit faber lignarius. Virgilius scripsit Bucolica. Diabolus est auctor peccati. D. Homo est honorandus, quia est creatura Dei. Peccatum est abominandum quia est opus Diaboli. E. Auctor hominis, non est Angelus, non terra, non aqua, nec alia aliqua creatura, sed Deus, *Non ego, sed peccatum.* Rom. 7. 17. *Non ego, sed gratia.* 1. Cor. 15. 10. F. Si laudabis poculum, quia ab Alcimedonte factum; si Labyrinthum quia à Dædalo ædificatus fuit, quid de homine dicen-

dicendum, quem omnium artificum artifex ipse Deus Opt. Max. suâ manu fabricavit? G. Omnis homo, quantumlibet abjectus, est, suis parentibus oriundus, illi iterum suis, & illi suis, usque ad primum hominem, qui est pater omnium: at unde ille? scilicet ab ipso Deo: qui non solum primos parentes condidit, sed & potentiam alios procreandi ijs indidit: quæ ad Irum non minus quam ad Cræsum permanavit. Cave igitur despicias quemquam hominem; sic enim ipsius Dei opus despicias. H. Si dubitas de auctore hominis, nec fidem mihi super eâ re adhibes: vide testimonium ipsius Dei, in initio Geneseos, & alibi passim in sacrâ paginâ.

4. A. Conservator, Patronus, Instaurator, Custos, Vindex, Renovator, Amplificator, Confirmator, Enutritor, Educator, Conservare, Patrocinari, Instaurare, Custodire, &c. B. Deus, Ecclesia. Deus, homo. Rex, fides. S. S. fides. Patronus, Client. Mecænas, Horatius. C. Mecænas patrocinaetur Horatio. Rex est fidei defensor. Deus conservat Ecclesiam. Angeli castrametantur circa Sanctos. Deus habet rationem hominis

minis. D. Est sanè quòd gloriatur homo in Deo, cujus providentiâ omnia bona ei suppetantur, omnia mala depelluntur. *Non carebo, non timebo : Deus est custos meus. Psal. 23.* E. Tanti facit hominem Deus, ut ejus patrocini-um non ipsi homini, non Angelis, non cu-
jusquàm creaturæ, vel potentiæ, vel sapientiæ commiserit, sed ipse sibi assumpserit: séque hominis custodem dicere non dedignatus fue-
rit: imo & patronum agere tam sedulum, ut sine ejus providentiâ ne pilus quidem possit de capite hominis cadere. F. Hominem tuen-
tur arma, exercitus, propugnacula, sua ipsius solertia, vires, sapientia: aliorum quoque ho-
minum favor, vota, consilia (quibus omni-
bus quam valde superat alia animalia !) ve-
rùm enim verò unum est longè maximum
atque inexpugnabile ejus propugnaculum,
quo imprimis se tutum ac felicem jactitet,
quòd nimirum Dominus exercituum se ei ex-
cubiturum pollicetur. G. Vulgus hominum
custodiunt Reges: ipsos autem Reges tuentur
exercitus: Exercitibus excubant Vigiles:
porro ipsos vigiles & exercituum duces sæpe
tutantur Angeli: At unus omnium custos,
vindex

vindex & conservator supremus est Dominus Iehova. H. Cujus rei veritas, ut clarius innotescat videamus quid suder eâ re testetur Spiritus S. per es Prophetæ. Ps. 127. 1. 2.

5. A. Occidere, Interimere, Destruere, Clades, Mors. B. Diluvium, animalia. Ignis, Troia. Vetustas, manufacta. Tinea, vestes. Mus, caseus. C. Mus rodit caseum. Ignis consumit glebas. Peccatum destruit imaginem Dei. D. Quum intuemur hominem, videmus egregium illud opus, quod nemo nisi qui id primus fabricavit artifex dissolvit. Partes sui operis solus Deus Opt. Max. disjungit; solus animam à corpore separat, ut eadem suo tempore tanto elegantius conjungat. E. Quid? an homine destruat homo? an gladius? an feræ? aut ulla alia creatura? Ne dixeris. Nam nec ignis, nec aqua, nec ferrum, nec leones, imo nec diabolus, nec ipso diabolo potentiores Angeli electi possunt, si maxime vellent, vel pilum de capite ejus detrudere, nisi permittente & jubente Domino. F. Ut nodum Gordium non quilibet potuit dissolvere, ita nec animam hominis potest quilibet à corpore separare. G. Hominem

C 3 enecat

enecat gladius, sed is ab homine movetur. op
 Hominem enecat homo, sed auctore & im- m
 pulfore diabolo. Hominem enecat diabolus, m
 sed non nisi missus à Deo. Quanti igitur fa- m
 ciendus est homo, cujus ut vitam, ita & mor- no
 tem curat tam diligenter Deus, ut eam nulli fo
 creaturarum committat? H. Cujus rei lucu- m
 lentum habemus testimonium. 1. *Sam.* 2. 6. ju
Am. 3. 6. p
 ta

6. A. Solus, A solo, Non aliunde. Non in
 nisi. B. Deus, creaturæ. Fides, justificatio, in
 Christus, redemptio. C. Christus solus re- fr
 demit Ecclesiam. *Is.* 63. 3. Deus solus crea- &
 vit, conservat & destruit hominem. D. Hoc
 cine hominem commendat, quod vita ejus C
 non cuiquam creaturarum, sed soli Deo ac- c
 cepta ferenda est? E. Alias creaturas pro- t
 duxit Deus, partim ministerio aquæ, ut pis- d
 ces & aves: partim ministerio terræ, ut feras r
 At in homine formando, nec aquæ, nec aëris, o
 nec aliarum creaturarum, imo nec ipsorum v
 Angelorum usus est ministerio, auxilio, con- c
 filio: sed ipse solus suis manibus corpus ex n
 terrâ formavit, & naribus ejus spiraculum c
 vitæ inspiravit. F. Solent artifices, si quid v
 operis

ur. operis faciunt majoris momenti, id non fa-
m. mulis efformandum committere, sed suis ipsi
as, manibus fabricare: ita Deus creaturarum Do-
fa. minum, opus illud pretiosissimum, voluit
or. non nisi suis ipse manibus effingere. G. Ipse
lli. solus animam ejus & corpus formavit; for-
u. mata solus in unum hominem conjunxit: con-
6. juncta solus præservat; servata solus suo tem-
pore, per mortem, dissolvat: dissoluta solus
on. tandem rursus conjungat; Ut integer homo,
o. in aquilæ morem renovatus, æternâ felicitate
e. fruatur. H. Testimonium extat, *Gen. 2. 7.*
a. & alibi.

7. Non solus, Ambo, Duo, Tres, Omnes,
us. Con. B. Natura, ars, exercitatio, fieri artifi-
c. cem. Mas & foemina, proles. Iudæi & Pila-
o. tus, crucifixio Christi. C. Sol & terra pro-
is. ducunt herbas. Pater & mater gignunt pue-
s. rum. D. F. Quemadmodum Arcadiæ aprum
s. oportet fuisse ingentem belluam, quia uni-
m. versæ propemodum Graciæ procures ad eum
n. opprimendum convocati sunt: ita & homi-
x. nem, creaturarum dominum vehementer
m. commendat, quòd ad ejus victum & amictum,
is. vitam & voluptates suppeditandum, conser-
vandum

vandum ac defendendum Univerſa rerum natura (ſic Deus voluisti) conſpirat. E. Non unum, non duo, ſed omnia. F. Ut in magnâ aliquâ familia, omnes famuli conſpirant ad ſuppeditandum omnia illi, quem ſciunt eſſe charum patrifamilias: ita in magnâ hâc familia (mundum intelligo) omnes creaturæ homini ſtudent. G. Concurrunt cœlum & ſidera; lucem, calorem & pluvias demittendo; terra; fruges, herbas arboréſque producendo: mare; piſces ad paſtum ſuppeditando: Oves quoque & boves, & cæterę creature; partim victum, aut amiſtum, partim voluptates etiam deliciâſque præbendo. H. *Pſ. 8. 5. &c.*

8. A. Coryphæus, Daduchus, Antefignanus, Princeps, Dux, Fons, Caput, Radix, Alpha. B. Deus, cuſtodia hominis. C. *Dominus eſt lux & ſalus. Pſ. 27. 1.* id eſt principalis cauſa conſolationis & ſalutis. D. Hoc cinea hominem imprimis elevat, quòd quæcunque ab alijs creaturis ſuppeditantur, ea non niſi juffu ipſius Patris-familias adferant. E. Dicant igitur inferiores cauſę, *non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo ſit gloria. Pſ. 115. 1.* F. Quemadmodum in horologio machi-

machinali, omnes rotulae à prima rota circumaguntur: & sphaerarum coelestium, quae inferiores sunt, eae à primo mobili in orbem rotantur: ita omnes creaturae, dum salutis humanae satagunt, à primo motore Deo dependent, ejusque nutum sequuntur. G. Fruges & herbae nascuntur ex terrâ; terra rigatur a nubibus; nubes è mari extrahuntur virtute solis: at quaecunque facultates insunt omnibus istis creaturis; quaecunque bona per eas ad hominem transmittuntur, ea omnia a scaturigine omnis boni proveniunt, qui est ipse Deus, *H. Hof. 2. 21.*

9. A. Media, Organum, Instrumentum, Minister, Adjumentum, Opera, Per, Ablativus instrumenti. B. Calamus, litera. C. G. Deus per verbum suum gloriosum, ministerio etiam Angelorum, imo & filij sui unigeniti operâ, salutem humanam promovet. D. Hoc est quod hominem magnopere decorat quod tam multa, tam magnifica instrumenta in promovendâ ejus salute adhibeantur. E. G. Usus est Deus, in hoc opere perficiendo, non fucatâ hominum eloquentiâ, non inani verborum sesquipedalium strepitu; sed sanctissimo suo

suo verbo: quod quantumlibet ab impijs & profanis hominibus negligatur & floccifiat, tamen apud sanctos & habetur & est, *non gemmis neque purpurâ venale nec auro*. Ibi enim salutis nostræ mysterium abundè revelatur: quam perfecit, non angelus quisquam, aut ulla alia creatura, sed ipse Dei filius. Qui nos, *non caducis rebus, argento vel auro, ex vanâ nostrâ conversatione redemit; sed pretioso suo sanguine*, quem pro nobis in cruce protudit. F. Scilicet ut terrestres reges, eorum negotiorum, quæ majoris sunt moliminis, curam & administrationem, vel Proceribus, vel suis etiam filijs committunt: Ita Rex regum Iehovah delicias suas (hominem putâ) voluit a præstantissimis suis ministris, imo a Filio suo unigenito procurari. D. G. Ecce quam magno in pretio sint homines apud Deum (quo honore quid potest majus cogitari?) omnia Dei instrumenta, omnes domestici, creaturæ omnes in promovendo ejus bono exercentur; mare, terra, coelum, imo & angeli, & (quod omnium maximum est) ipse Dei Filius unigenitus Iesus Christus. H. Confert *Ioan. 3. 16. 1. Cor. 3. 21. 22. Rom. 8. 28.*

10. A. Naturâ, Necessario, Immutabili-
ter. B. Ignis, combustio. Sol, lux. Decol-
latio, mors. Anima, ratiocinatio. D. Mira-
mur unde sit in homine, præ cæteris animan-
tibus, tanta ratiocinandi dexteritas. Atqui
non potest aliter se habere: est enim homo
præditus animâ rationali; unde hæc facultas
necessario promanat. E. G. Non fuit hæc
facultas a corpore; sic enim ratiocinarentur
lapides: non ab animâ etiam vegetativâ; sic
ad ratiocinandum instructę essent arbores &
plantæ: neque ab animâ sensitivâ; quæ est
belluis cum homine communis: sed ab ani-
mâ tantum rationali, qua homo inter cætera
eminet animalia *velut inter ignes luna minores.*
F. Æquè necessario ratiocinatur homo, ac
sol necessario lucet: ut enim gloriosæ illi
creaturæ insita est vis quędam nativa, quæ lu-
cem non potest non producere, ita & homi-
ni, quæ est creatura longè præstantior, confi-
mitem indidit natura vim qua necessario ad
ratiocinandum instruitur. G. Habet homo
linguam, habet dentes, labra, pulmones, &
alia loquendi instrumenta; habet & animam
quoque rationalem; cum naturali quadam
ratio;

rationandi facultate: Ne igitur miremur si eum, vel loquentem, vel ratiocinantem etiam ac de rebus maximè arduis dissertantem audiverimus. H. Testes sunt Philosophi.

II. A. Facere voluntate, Lubens, Confilio, Liberè, Libenter, Promptè, Sponte, Proprio motu, Ex composito. B. Deus, creatio hominis, Christus, redemptio. S. S. sanctificatio. C. Christus *deponit vitam per se ipsum. Io. 10. 18.* D. Diabolus eò magis dammandus est, quia suâ sponte peccat. E. An te-
nebatur Deus Christum mittere? An fuit bonis hominum operibus obligatus? minime: sed sua sponte fecit. F. Ut suâ sponte liberat amicus amicum; ita nos Christus, amore tantum impulsus, ab æternâ morte liberavit. G. F. Inter innumera humani generis ornamenta, unum est quod nec ipsi Angeli possint de se prædicare: nempe quòd omnes sacrosanctæ Deitatis personæ tam insignia spontanei amoris documenta in eo redimendo ac servando ediderint. Pater *ita dilexit* hominem, *ut filium suum unigenitum* ad eum redimendum, sponte *tradiderit*: Filius, pro homine, non coactus, sed sponte vitam *deponendo*

nendo, id ex amore præstitit, quod quotus-
quisque amicus pro suo amico præstiterit &
Sp. S. quoque ineffabilem suam erga genus
humanum benevolentiam, in eo exprimit,
quòd non solum inter homines versari, sed &
in ijs habitare dignatur. H. Testor Ioannem
Evangelistam c. 3. 16. & 15. 13. & Aposto-
lum Paulum. 1. Cor. 3. 16.

12. A. Coactus, Vi impulsus. B. Lucretia;
stuprum, Simon Cyrenæus, bajulatio crucis.
C. Simonem coegerunt bajulare crucem.
D. Tamaræ incestus fuit excusandus, quia Am-
non eam stupravit invitam. E. *Italiam non
sponte sequor*, sed monentibus & cogentibus
Dijs. *Virg. Æn. 4.* F. Ut navem, rectâ in
portum tendentem, abripiunt procellæ: ita
hominem dum naturâ in bonum collimat,
sæpe in malum detorquent tentationes dia-
boli. G. Hunc ad peccandum adigit pauper-
tas, illum magnorum virorum imperium,
alios aliæ tentationes & illecebræ, quæ, quan-
tis per hic vivitur, occurrunt innumere. H. Ho-
mo naturâ appetit bonum, inquiunt Philoso-
phi: ergo dicant iidem quòd in malum non
nisi coactus & reluctante naturâ retrahitur.

13. Inscius, Ignarus. B. Paulus, persecutio Ecclesiæ. Actæon, visio Dianæ. C. *Inscius Actæon vidit sine veste Dianam.* D. Excusanda est Pauli persecutio, *Nam ignorans faciebat.* 1. Tim. 1. 13. E. Non de industria sed, &c. F. Ut viator sæpe inscius pedem ad offendiculum allidit; ita & hoc ego, adversum te, inscius & imprudens commisi. G. Ego te alium esse ratus sum; frater te antea non viderat: reliqui comites sequuti sunt, nostrum tantum indicio freti sic omnes inscij te strictis gladijs adorti sumus. H. Consule & examina omnes qui nobiscum aderant: idem jurati testabuntur singuli.

14. 15. In exemplis causæ remotæ & proximæ non est quòd immoremur. Illæ enim, ex supra dictis, cuilibet non cæcutienti facis innotescunt.

16. A. Materia, Lignum, Ex ligno, Ligneus, Unde. B. Fagus, pocula. Æs, imago. Ferrum, gladius. C. poculum est faginum. Homo est pulvis. D. Atqui id saltem in homine vituperandum est, quod non ex auro vel argento sit factus, sed ex terrâ omnium creaturarum vilissima. Sic enim argutantur impe-

imperiti; sic communem illam & fertilissimam rerum parentem despiciunt: quasi vitio vertendum sit vasis Samijs, quod ex terra facta sint. Valeant igitur fruges & olera: valeant arbores, flores amoeni, & *omnis copia* *marium*; & quaecunque vel vitæ, vel voluptati inserviunt. Valeant, inquam & facessant omnia ista, quoniam ex terra nascuntur. Sordebunt jam lares & foci, quia non aliunde quam terræ excrementis calescunt. Imo nec aurum illud, nec argentum, nec cætera metalla jam amplius in pretio habebuntur: quia non nisi terræ etiam excrementa sunt: Verum enim verò si primæ originis dispudet, quia, respectu corporis, ex terra facti sumus, quid tibi videtur altera illa spiritualis, & planè coelestis natura (animam vocant) quæ nec terræ, nec terrenæ cuiquam materiæ accepta ferenda est? E. Factus est homo, non ex floribus qui marcescunt, nec ex fructibus qui putrescunt, neque ex metallis quæ rubiginem corrumpuntur; sed ex ipsa omnium istorum matre, videlicet terra; quæ, alijs denascentibus, alia producit; ipsa autem (ut ait Ecclesiastes) *remanet in æternum*. Quæ quanto propius

propius ad naturam immutabilis illius; & æterni parentis accedit, tanto magis debet homo, quæ æterna atque immutabilia sunt appetere.

19. A. Forma, Modus, Facies, Hoc modo, Ita, Sic. Hoc pacto. B. Anima, homo. Significatio, vox. Rotunditas globus. Longitudo, linea. C. Homo est præditus animâ, Vox significat. Ecclesia est vocata. Globus est rotundus. D. Homo præstat cæteris animantibus, quia præditus est animâ rationali. E. G. Homo non est rationis expers, ut bruta, Neque eum *finxit natura pronum, & spectantem lumine terram. Sed os illi sublime dedit, cælumque tueri iussit & erectos ad sydera tollere vultus.* F. Quantò lapidibus abjectissimis præstat lucentium siderum forma; tanto cæteris animantibus prælucet anima hominis rationalis. G. Si extrinsecus hominem intueamur, quanta est capitis in orbem conglobati venustia! quanta faciei in cælum erectæ! quanta brachiorum & surarum ac totius denique corporis pulchritudo! Sed omnibus omnium animantium pulchritudinibus pulchrius est internum illud hominis decus,
anima

& anima, viz. rationalis: in cujus Intellectu Memoria & Affectibus omnibus quandam divini Numinis imaginem videmus. H. Vide initium Geneseos. Salustij & Metamorphoseon Ovidij.

20. Anima est forma hominis.

21. Rotunditas est forma globi.

22. A. Finis, Intentio, Scopus, Usus; Meta, Propositum, Fructus, Utilitas, Gratiâ, Causâ, Quò, Quorsum, Propter, Ad, In, Ob, Ut, Ne, Ergo. Hoc animo, Cui bono, Huc tendit, spectat, facit, Supina in tum post verba motus, Futurum participij activi. B. Gloria Dei, actiones hominis. Commemoratio mortis Christi, Coena Domini. Domus, ædificatio. Habitatio, domus. C. Veni huc lusus. *Lusum it Mecenas, dormitum ego Virgiliusq.* Hac mente laborem sese ferre, senes ut in otia tuta recedant, aiunt. D. Hoc etiam inter hominis commendationes censendum est, quod immediatè in Dei gloriam creatus sit. E. Non in usum aliarum creaturarum factus est homo, sed in gloriam solius Dei. F. Sicuti agellum emit paterfamilias, ut inde fœnum metatur: fœnum metit equorum

D

gratia

gratiâ: equos autem helciarios lapidibus du-
cendis destinat; lapides eò spectant ut domus
inde ædificetur: domus verò ædificatæ fru-
ctus & utilitas est habitatio: Ita Deus omnia
propter hominem creavit, ipsum verò homi-
nem propter suam gloriam. G. Ideo labo-
res perferimus ut corpori victum & amictum
prospiciamus: hoc autem facimus ut corpus
sit habile instrumentum animæ: Instrumen-
tum vero animæ propter ipsam animam cu-
ramus: idque ut possit actiones producere,
quibus gloria Dei promoveatur.

23. Habitatio est ultimus finis ædificato-
ris; ut & victoria bellatoris.

24. Habitationi subordinatur ædificatio;
ut & victoriæ pugna.

C A P. III.

De Causatis.

SE C U N D O, ¹ Causatum,
quod est multiplex.

1. Ef-

1. ² Effectū, quod est iterum
vel ³ Procreatum, vel ⁴ Con-
servatum, vel ⁵ Corruptum,
vel causæ ⁶ Solitariae, vel ⁷ So-
ciae, vel ⁸ Principalis, vel ⁹ In-
strumentalis, vel ¹⁰ Naturalis,
vel ¹¹ Voluntariae, vel ¹² Coa-
ctæ, vel ¹³ Inscia, vel ¹⁴ Remo-
tæ, vel ¹⁵ Proximæ.

2. ¹⁶ Materiātum.

3. ¹⁷ Formatum.

4. ¹⁸ Finitum.

1. A. Actio, Effectio, Generatio, Cor-
ruptio, Alteratio, Accretio, Diminutio, Mo-
tus, Fructus, Soboles, Præmium, Merces,
Stipendium. *Fructus honos oneris, fructus ho-
noris onus.* Sic multa verba activæ signifi-
cationis, ut pario, ædifico. Sic neutra, ut ri-
dere, &c.

2. A. Pario, Rideo, Scribo, Lego, &c.
 B. Cultus Dei, homo. Ensis, faber. Mors,
 peccatum. C. Homo colit Deum. Pueri
 edunt, bibunt, dormiunt, cursitant, lufitant.
Charitas adificat. Vinum latificat. Fides justi-
ficat. D. Homo est laudandus, quia per eum
 colitur Deus. E. Non latrat, balat, boat, aut
 voces edit inarticulas; sed verbis distinctis
 laudes Dei celebrat. F. G. Ut avibus indidit
 natura facultatem garriendi, canibus latran-
 di, equis hinniendi, &c. ita homini quod est
 animal sublimius, præstantius, datum est Dei
 laudes corde ore, manu celebrare. Ille enim
 opera Dei oculis perlustrat, lustrata animo
 cogitat, cogitata miratur: ac tandem ex abun-
 dantia cordis os loquitur, gratias agit, Psal-
 mos cantat. Atque ipsi etiam ori respondent
 pulsata manu instrumenta musica. Quibus
 denique accedit tota hominis conversatio;
 quâ & ipse Deum glorificat, & alios ad eum
 consimiliter glorificandum suo exemplo pro-
 vocat, instigat. G. Homo belluis domina-
 tur & consulit; homini auxiliatur & prodest:
 Angelis lætitiâ parit; pugnat etiam con-
 tra diabolum; ac denique ipsius Dei laudes

concelebrat. H. *Apoc.* 4. 10. & 7. 10.

3. Homo non solum navigat, arat, ædificat, sed (quod sublimius est, & mentem placè divinam arguit) ratiocinatur; artes & scientias ediscit, causas rerum investigat; machinas excogitat ingeniosissimas *Urbem præclaram statui mea mœnia vidi, Vltæ virum pœnas inimico à fratre recepi.*

NOTA. Potest & hoc & quæ sequuntur per easdem octo classes variari, viz. A. B. C. D. E. F. G. H. Quod studiosus lector potest per se facere: ut tandem discat nare sine cortice. Mihi vere nunc tempus est ut brevitati consulam.

4. Nec invenit modò & excogitat, sed & conservat inventa. Nec inventa solum conservat, sed & plurima naturæ opera tutatur, amplificat, confirmat, fovet, retocillat. Videmus enim quantam impendat curam, & quam indefessum studium in agro colendo, in herbis & arboribus serendis, in equis, bubus, ovibus alijsque animalibus enutriendis, &c.

5. Leporem insectatur canis, accipiter columbas, & serpentes cervi: At homo (quæ ejus est bonitas, & cum omni malo antipathia)

omnium maleficorum animalium interitum summâ ope molitur. Cum diabolo, malorum omnium auctore, æternas exercet inimicitias, ejusque se operibus opponit. Imo nec in amicis quidem charissimis, quæ mala sunt approbat, sed fratres, filios & filias, ipsamque uxorem quantumlibet dilectam, identidem reprehendit. Et (quod magis est) sibi quoque injicit manus, & in se veterem hominem morte afficit; ejusque membra excidit.

6. Inter omnes mundi hujus inferioris incolas, homo facilè primas obtinet : qui solus Deum colit, solus opera ejus contemplatur; solus ei precationis, laudis & gratiarum actionis sacrificia offert.

7. Neque vero homini, vel corporis exiguitatem, vel virium imbecillitatem objicies, si opera illa ingentia & planè stupenda, quæ vel in historijs legimus, vel ipsi etiam videmus ab hominibus perpetrata, consideraveris: quales sunt montes solo æquati, maria pontibus strata, & quæcunque unita hominum vis, atque unanima conspiratio posteris admiranda reliquit.

8. Quæcunque vel navibus per maria vehun-

vehuntur, vel in terris, jumentorum, carro-
rum, aut aliarum quarumlibet rerum admi-
niculo fiunt, ea non sunt ipsis instrumentis
accepta ferenda, sed homini. Quid enim
posset vel taurus ad arandum, vel ventus ad
navigandum, nisi earum creaturarum operâ
uteretur homo?

9. Hominis etiam operâ utitur ipse Deus:
non necessitate quidem, nec inopiâ coactus,
sed humani decoris promovendi gratiâ. Quid
enim magis homini in honorem cedit, quam
quod per eum dignetur Deus verbum suum
prædicare? domumque sibi spirituales ex
lapidibus vivis ædificare?

10. Nec laudanda in homine sunt ea so-
lum, quæ supernaturali quodam instinctu, &
inspiratione divinâ exequitur, vel quæ facit,
necessitudine aliquâ coactus: sed multo ma-
ximè quæ naturâ & suâ ipsius sponte perficit:
In quo genere censendum est, quòd non sibi
solum & suis, sed & universo generi humano,
imo & omnibus quoque creaturis (nisi obstat
in ijs malum) & bene vult, & pro viribus con-
sulit: haud secus ac leviter sursum, deorsum
gravia feruntur,

11. Quis cogit hominem coelestia contemplari? Deum, vix cognitum, naturæ instinctu colere? sibi & suis victum & amictum providere?

12. Et quotiescunque in peccatum incidit, non nisi impulsore diabolo peccat, aut inevitabili aliquâ tentatione adactus, aut duro etiam cogente necessitatis telo: veluti quum navis in mari, sævissimis tempestatibus jactata, nolens volens abripitur.

13. Sæpe etiam aboriuntur nubes, caligines, tenebræ: quibus involuto homini, non tam vitio vertendum est quod oberret: quam mirandum quod non extemplo naufragium faciat.

14. Hòc etiam præstat homo cæteris animalibus, quod ædes agros & possessiones in multas generationes prospiciat. Undè & *nati natorum* & qui nascuntur ab illis sæpe possident bona sibi ab avis & atavis parata. Homo per victimas colit Deum.

15. Pater gignit filium. Homo seipsum in vivum sacrificium Deo offert: & membra sua ei sistit tanquam arma justitiæ.

16. Ex hominibus ædificatur sanctum Dei

tem-

templum, Catholica Christi Ecclesia.

17. Forma hominis est forma mundi: unde homo $\mu\eta\gamma\alpha\lambda\lambda\omicron\sigma\mu$ dicitur. Item, forma sphærica laudanda est, quia eâ informantur orbes coelestes. Formam volatiliū commendat, quòd eam induerint Angeli, & SS. Formam hominis induit ipse filius Dei.

18. Hominis gratia factæ sunt reliquæ creaturæ.

C A P I V.

De Subiecto & Adjuncto.

TERTIO, Subiectum quod est vel ¹ Recipiens in se, vel ² Recipiens ad se, vel ³ Occupans.

Quarto, ⁴ Adjunctum: quod est vel ⁵ Inhærens, vel ⁶ Adhærens, vel ⁷ Occupatum.

44 Liber Secundus. Cap. IV.

1. A. Genitivi possessoris alicujus boni, vel animi vel corporis, & adjectiva rei possessæ. B. Homo, sapientia. Homo, albedo. C. Passiones hominis fuerunt & in Christo. Iratus fuit & Deus. C. Licet hinc etiam laudare hominem, quòd omnes ejus passiones ipsum Christum aliquando habuerint pro subjecto. E. Multa insunt homini, quæ nec lapidibus, nec brutis, insunt animantibus: Sed Christo & Angelis sæpissime in Scripturâ tribuuntur. F. G. Quod præditi sumus facultate edendi, ludendi, cursitandi, &c. id nos à belluis minimè distinguit: At quum intuemur sublimem illam ratiocinandi facultatem, qua præditi sunt Angeli, & ipse etiam Christus Dei Filius, eam nos dotem haud immerito ducimus palmariam. H. *Heb. 4. 15.*

2. A. Genitivi possessoris rerum externalium, ut & adjectiva & verba quædam. B. Homo, divitiæ. Miles, arma. C. Homo est rerum Dominus. Liber Petri. D. Multi sancti fuerunt divites: ergo divitiæ non sunt vituperandæ: vel sic, quid tibi videtur egregium illud hominis ornamentum, quòd factus sit rerum Dominus? Quod nec ipsis angelis

tri-

tribuitur: sed soli Deo competit. E. An om-
nes Sanctos dices fuisse pauperes, mendicos,
exules? Non puto. Constat enim multos
fuisse ditissimos. F. Quemadmodum mis-
eria, non solis inhærescunt Sanctis; Ita nec
divitias possident soli Impij: sed sæpe Pios
etiam comitantur. G. Dives fuit Abraha-
mus, dives Lotus, divites Patriarchæ & alij
quamplurimi. H. *Gen. 13. 2.*

3. In, Circa, De, Subjici, Cadere sub, &c.
B. Ventus, nauta. Voluptas, temperantia.
Color, oculus. Sonus, auditus. Litera, or-
thographia. Syllaba, prosodia. C. *Navita*
de ventis, de tauris narrat arator. Homo me-
ditatur in lege Dei. Cantat Phillida. *Arma*
virumq; cano. D. Egregia tibia: Nam, *Hæc*
nos Formosum Coridon ardebat Alexin, Hæc
eadem docuit Cujum pecus? an Melibai? vel
sic. Homo longe distat à belluis: Nam ver-
satur circa res nobilissimas. E. Animus ejus
non est semper in patinis & pateris; non sem-
per in voluptatibus & rebus terrenis, sed sæ-
pe ad spiritualia, ad coelestia, ad ipsum Deum
surrigitur. F. Ut vultum, ita & animum ha-
bet homo ad coelos erectum; & circa res
altissi-

altissimas occupatum. G. Nunc orbes coelestes, nunc siderum motus & circumvolutiones, nunc ipsum coeli & siderum rectorem Deum, & omnes ejus proprietates contemplatur. H. Quod passim testantur Theologia, Philosophia, experientia.

4. A. Adjectiva quantitatis & qualitatis. (Nam plerumque substantiva subjectum, adjectiva adjunctum denotant.) Item verba passiva, neutropassiva, & quæ sensum aliquem indignant. Item Habeo. Adverbia quantitatis, qualitatis & temporis. Quæque ordinem, signum aut numerum significant. B. Perfectio, scriptura. Albedo, homo. Scientia, homo. C. Homo est doctus. Homo sentit, ratiocinatur. Petrus ægrotat. D. Homo est laudandus, quia ratiocinationis facilitate præditus. E. G. Non est mutus, ut piscis; non oculis captus, ut talpa; non, &c. sed audit, videt &c. F. Miramur Psittacum si possit vel *χαίρει* pronunciare; equum, si herum suum dignoscere; canem, si nomine audito accurrere. Quin igitur miramur hominem, qui tot egregijs dotibus instructus est?

5. A. B. C. Inhæreo, Insum, Attributioni
animi

animi & corporis. Sapiencia inest homini. Homini inhæret albedo, peccatum, justitia.

6. A. B. C. Adhæreo, Adsum, Adjungor, Signum, Conjectura. Bona externa, Agri, Divitiæ Satellites, Vestitus, Anni. Sedere, Tunicatum esse, Mores, Educatio, Patria, Mors, Necessarium, Utile, Iucundum. Cresus est dives: vel, ei adlunt, affluunt, suppetunt divitiæ. Tandem progreditur magnâ stipante caterva; Sidoniam picto chlamidem circumdata limbo: Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum: aurca purpuream subnectit fibula vestem. Natus est annos sex. Educatus est Edinburgi. Vitam vixit iucundam. Mortem obiit honestam. Habuit sepulturam regiam.

7. Circa hominem versantur omnes sensus, omnes scientiæ.

C A P. V.

De Reliquis Consentaneis.

QUINTO, ¹ Antecedentia, ² Concomitantia, ³ Consequentia. I. A.

1. A. Anteire, Prius, Ante, Præ &c. B. Lucifer, sol. Diluculum, dies. Preces iter. C. Lucifer est anteambulo solis. Oscula præcesserunt abiturum Demophoontis; prodigia destructionem Hierosolymæ. D. Nondum diescit, nam nondum ortus est phosphorus. Quanti faciendus est homo, qui creatori suo usque adeo curæ fuit, ut eum non prius in mundum introduxerit quam ejus gratiâ ipsum mundum, quasi domum locupletem omnimodâ supellectilis varietate instruxisset? E. Non induxit eum in mundum vacuum, sed rebus omnibus abundantissimè refertum. Ut providus pater non dimittit filium in agrum sterilem, aut in villam omnibus necessarijs vacuum: ita Deus hominem in mundum, non nisi præparatum, & rebus omnibus, cum ad vitam, tum ad voluptates pertinentibus, abundantissimè refertum, introduxit. G. In coelo prius sidera, in aere volucres, in terra herbas, arbores & pecora, in mari denique omnis generis pisces creaverat.

2. A. Connexus, Conjunctus, Comes, &c. B. Angelus, homo. C. Angeli circa hominem castrametantur. D. Hoc etiam est quo

quo se merito jactet homo, quod comites habeat a Deo constitutos angelos. F. G. Filios regum decet ab optimatibus coli: Mordecaium voluit Ahasuerus honorari ipsius Hamanis comitatu: Ita Petro, Abrahamo, Loto, atq; beatæ Virgini, imo & omnibus credentibus adsunt de coelo missi Angeli. H. Heb. 1. ult.

3. A. Post, Sequi, Posterius. David non voluit mortem Sauli: Nam postea luxit, & parricidium ejus ultus est. Ecce quam vehementer dilexerit hominem Deus, etiam quum peccasset: Nam statim post lapsum, ex immenso bonitatis, gratiæ & misericordiæ thesauro, magnam illam deprompsit promissionem, de Filio suo, in mortem, pro salute humanâ tradendo.

C A P. VI.

De Dissentaneis.

SE X T O, ¹ Diverſa.

Septimo, ² Disparata.

Octa.

Octavo, ³ Relata.

Nono, ⁴ Adversa.

Decimo, ⁵ Contradicentia.

Undecimo, ⁶ Privantia.

i. A. Non, sed. Quanquam, Etsi, Licet. Utut, Quantumvis, Sed non. B. Formosus, facundus. C. *Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses.* Vide 2. Cor. 4. 6. D. Præstat homo cæteris creaturis, quia non istas, sed illum condidit Deus, ad imaginem suam. E. G. Etsi non bruta, sed homines sunt curis & sollicitudinibus obnoxij: Horum tamen quam illorum conditio magis optanda: his etenim, non illis imaginem suam impressit Deus: quemadmodum illis momentum vitæ in terris, his æternitatem in cœlis fruendam destinavit. F. G. Quemadmodum figulus ex eodem luto effingit vasa, alia quidem his, alia vero illis usibus inservientia: atque his tere-tem, illis rotundam aut pyramidalem formam inducit: ita Deus creaturarum suarum alias quidem voluit esse inanimatas, alias verò

verò animâ duntaxat vegetativâ aut sensitivâ præd. tas : ac denique alias, putâ homines, ut in usus nobiliores destinavit, ita & forma nobiliore induit, & à cæteris creaturis, non vultu tantum erecto, sed & animâ rationali secret. vit. G. Potuit nos Dominus creare, non homines, sed asinos, sed bufones, sed lapides, aut aliorum animalium recrementa, ludibria : & tamen (quæ est ejus in nos clementia) facti sumus homines : non muti, non cæci, non membris, aut mentibus capti, sed loquentes, sentientes, & sacrosanctam ipsius Dei imaginem referentes. H. *Gen. 1.*

2. A. Non, nec. Aut, Nullus. B. Album, nigrum, viride. Fortis, timidus, audax. Magnum, parvum, mediocre. Scientia, opinio, ignorantia. C. Cycnus non est glaucus, nec viridis, sed albus. Nec est avarus, nec liberalis, sed prodigus. Nullus timidus est fortis. D. Non est fortis, nam est audax. Non est liberalis, quia est prodigus. Homo est non spiritualis tantum, ut Deus, nec corporeus tantum, ut elementa : sed animal, ex corpore & anima conflatum. Ergo, ut est inferior Deo, ita & creaturis cæteris præstantior.

52 *Liber Secundus. Cap. VI.*

E. Hasta hæc non est abiegna, non saligna, sed fraxinea. G. Homo factus est, non ad imaginem brutorum, nec angelorum, sed Dei.

3. Pater, filius. Creator, creatura. No-
verca, privignus. Docere, discere. Lex, vita
humana. Substantia, accidens. Hospes, ho-
spes. Hostis, hostis. Subiectum, adjunctum.
Rex, anteambulo. E. G. Hominem maxi-
moperè commendat, quòd ipse Deus sese ejus
creatorem, regem, dominum, patrem appel-
let: quòd Christus dicatur hominum caput:
quod homines sint templum S. Sancti.

4. Virtus, vitium. Bonum, malum. Iu-
stitia, peccatum. Sanctum, profanum. *Fri-
gida pugnabant calidis, humenta siccis, mollia
cum duris, sine pondere habentia pondus.*

5. Bonum, non bonum. Homo, non ho-
mo. Pater, non pater. Album, non album.
*Qui verbum Dei audit, est Dei fili-
us; qui non au-
dit non est Dei filius. Qui credit, habet æternam
vitam; qui non credit, non videbit vitam.*

6. Vita, mors. Lux, tenebræ. Dives, pau-
per. Motus, quies. Videns, coecus. Sanus, æger.
Compos mentis, demens. Loqui, tacere.

CAP.

C A P. VII.

De Comparatis.

DUODECIMO, ¹ Paria.
Decimotertio, ² Ma-
jora.

Decimoquarto, ³ Minora.

Decimoquinto, ⁴ Similia.

Decimosexto, ⁵ Dissimilia.

1. Par, pariter, Æqualis, Dignus, Tantus,
Tot, Æquare, Comparare, Æquipollere,
Negationes imparium. Repetitiones ejus-
dem verbi (ut *qui me spernit, Patrem spernit.*)
Toties, quoties.

NOTA. Possunt duo esse paria (ut & im-
paria) ratione Causæ, Causati, Subjecti, Ad-
juncti, Antecedentium, Concomitantium,
Consequentium; Item, Generis & Speciei.
Ut homo est par Angelis, Primo, Causa
E 2 effi-

§4 Liber Secundus. Cap. VII.

efficiente, qui est Deus: Deinde *Forma* viz. animâ rationali. Item *Fine* gloriâ Dei. Porro *Causatis*. Uterque servit Deo. Sic *Subiecto*. Uterque meditatur in mysterijs Dei: opera Dei contemplatur. *Adjunctis* etiam. Utrique inest scientia. Et sic de reliquis.

2. A. Non solum, sed etiam. Non modo, verum etiam. Malo hoc quam illud. Cum, tum. Non hoc, nedum illud. Tantum abest ut. Comparativus. Præter. Præ, Ante. Negatio minoris. *Non minor est virtus quam quætere parta tueri*. D. *A Causa*. Non modo voluit Deus hominem fieri, ut alias creaturas, sed ipse corpus ejus suis manibus formavit, ipse suo ore naribus ejus spiritum vitæ inspiravit. *Abeffecto*. Non modò mirabili membrorum suorum structurâ, ac totius denique hominis fabricâ, tanquam mundi epitome, laudes creatoris sui (ut omnes reliquæ creaturæ) tacito quodam sermone eloquitur: Sed mente etiam Dei opera intuetur, bonitatemque ejus & beneficia agnoscit: Quæ verbis quoque confiteretur & prædicat: ac denique fructibus obedientiæ, & bonorum operum, pro viribus compensat. *A subiecto*. Non solum

solum terram & maria, numeroq; carentes arenas metitur, animoq; rotundum percurrit polum: sed ad ipsum quoque Iehovam contemplationibus ascendit. *Ab Adjunctis.* Non solum agilitate & robore corporis præditus est homo, ut pecora quædam, sed & ratione insuper facultatēque discurrendi, & causas rerum investigandi, inter alias creaturas eminet, quantum lenta solent inter viburna cupressi. *Ab Antecedentibus, Connexis, Consequentibus, & locis cæteris,* facile potest studiosus lector, idem subiectum, easdem hominis laudes, ad eundem modum, amplificare.

3. A. B. C. Non solum, sed ne. Potius hoc quam illud Non, nedum, Cum, tum. Negativa parium & majorum. Multo minus. Nequit incedere, multo minus currere. Non tenet voculam, nedum totam lectionem. *Ciconia observat tempus,* multo magis debent homines. *Sermo datus per angelus fuit firmus,* multo magis quem Filius Dei prædicavit. Nemo, non modo Romæ Christianus, sed nec alibi quidem inter Ethnicos crudelissimos quisquam hoc faceret. *Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones: ut te ipsum non expergisceris?*

4. A. Similis, Effigies, Imago, Typus, Figura, More, Imitor, Refero. Sic Epitheta qualitatum ut Manus marmorea, Labra rosea. B. Pius, viror, palmes. Labra, rubor, rosa. Manus, candor, marmor. Amor, ardor, ignis. C. *Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum, tempore sic longo est experienda fides.* Quod est oculus corpori, hoc est intellectus animæ. *Lusus Fortune variatur imagine luna. Pius instar palmitis viret. Homo est gramen.* Is. 40. 6. D. G. Est homo laudandus: habet enim quo possit cum præstantissimis creaturis conferri. Imo est $\mu\iota\chi\rho\omicron\chi\omicron\sigma\mu\textcircled{G}$: est & angelis similis: & (quod maximum est) ad imaginem ipsius Dei conditus. E. Non est mediastinus inter domesticos magni Patris-familias: nec gregarius miles in exercitu Domini exercituum. F. G. Non immerito quidam vocarunt hominem arborem inversam: *Ælij epitomen seu breviarium mundi.* At si dominium in creaturas intueamur, omnium rectissimè Dei vicarium, ac rerum naturæ dominum vocemus. G. Allegoriæ metaphoricæ; ut. *O Navis referunt in mare te novi fluctus.* H. Testimonia ex S. Scripturâ & aliunde promanant.

5. A. Dissimilis, Diversum, Aliud, Differo, Disto, Non congruo, Aliter, Secus, Non ira, At, Ast, Autem, Vero. B. Sapiens, mutabilitas, Luna. C. Sapiens non mutatur ut Luna. *Facilis descensus averni, sed revocare gradum — hoc opus.* D. E. Alia est hominis atque belluarum conditio: his enim servitus, illis dominium obtigit. F. Quanta est dissimilitudo inter aurum & plumbum, inter album & nigrum, tantam inter hominem & brutum videre est. G. Huic servitus, illi dominium; huic anima rationis expers, illi rationalis; huic vultus pronus illi supinus datus est. H. *Pronaque quam spectent animalia cetera terram, os homini sublime datum est.*

C A P. VIII.

De Locis reliquis communibus.

Decimoseptimo, ¹ Conjugata.

Decimooctavo, ² Notatio.

Decimonono, Distributio:
quæ est vel ³ Totius in partes,
vel ⁴ Generis in species.

Vicesimo, ⁵ Testimonium.

1. A. Abstractum, concretum. B. Humanitas, homo. C. *Homo sum, humani a me nihil alienum puto.* vel hominem decet humanitas. D. Non amat religionem; nam religiosus habet ludibrio. Non es justus; quia non agis justè. E. G Homo non est totus terrenus, quia non totus ex terra: sed partim cælestis, habet enim animam cælitus delapsam. F. Aves vocantur cœli aves, etsi inferiores tantum aëris partes pervolitant: an non hominem multo magis cœlestem vocabimus, qui in ipsum cœlum cœlorum, sublimi mente & meditationibus ascendit? G. Miramur (& non immerito) humani corporis structuram: & in animâ quoque, quis non miram dixerit facultatem illam vegetativam: facultas autem sensitiva est adhuc magis miranda: at omnium quæ sunt in homine, (imo in toto terra-

O: terrarum orbe) mirabilium, nihil est magis
S, admiratione dignum, quam anima rationalis.
H. Rectè igitur dixit propheta hominem esse
mirabiliter factum. Ps. 139. 14.

n. 2. A. Omnis etymologia, seu derivatio
nominis. Quales sumuntur fere ab omnibus
argumentorum locis *Ab Efficiente* ut Consul
A Materia, ut Homo. *A Forma*, ut Urbs.
A Fine, ut Poculum. *A Subiecto*, ut Theo-
logia. *Ab Adjuncto*, ut Mulier. *A Dissen-*
taneis, ut Bellum. *A Comparatis*, ut Pyropus.
B. Coniul. consulo. Homo, humus. Con-
sul dicitur a consulendo. *Stat vi terra sua, vi*
stando Vesta vocatur. Hostibus a victis victima
nomen habet. D. Christus dicitur Iesus, er-
go ei tanquam salvatori nitamur. vel Rectè
dicitur Iesus, quia *servat populum suum a pecca-*
tis eorum. E. Non ex materiâ cœlesti, sed ex
terrâ factum esse hominem, vel ipsum ety-
mone vincit. F. Ut Pomonam a pomis, a
melle Mellonam, Floram item Dryades &
Oreades, a floribus, arboribus montibusque
dixerunt Ethnici: quanto rectius inter Chri-
stianos vocabitur Iesus qui æternam nobis sa-
lutem peperit. G. Merito dicitur Iesus, quia
est

60 *Liber Secundus. Cap. VIII.*

est servator mundi : merito Christus, quia unctus oleo lætitiæ : merito Christianorum ἀλιζικάν, quia omne malum à nobis propellit : merito Rex, quia suos regit ; merito Propheta, quia voluntatem patris enunciat : merito sacerdos, quia verum pro nobis obtulit sacrificium. H. *Matth. i. 21.*

3. B. Animal, anima, corpus. Corpus, caput, manus, pedes. Mundus, mare, terra, coelum. C. Oculus est pars humani corporis. D G. Si corporis humani, singulorūque ejus membrorum venustiam contemplemur ; si oculos instar siderum lucentes ; si labia ; si genas ; ac totius denique faciei decorem plus quàm mirabilem ; si brachia, manus & suras terites ; si artuum compages ; si nervos tendones & musculos, si denique membra singula, ad sua quæque officia egregiè composita : Maxime autem, si facultates animæ divinas ; si mentem ; si memoriam ; si affectus singulos, amorem odium, lætitiā, dolorem, & quicunque alij, vel præsentibus rebus, vel futuris etiam, atque absentibus, imo & longissimè diffitis exercentur : quid quæso potest esse huic spectaculo par ?

4. Animal, homo, brutum. Bellua, equus, anser, mus. Color, album. Navis, Cloanthus. Fabula, Eunuchus. Avis, bubo. Quis hominem Deo curæ esse negaverit, quum cæteris animantibus, (quid? animantibus dixi?) imo, universis creaturis prospiciat? Nam ut videmus, flores vestit, campos pingit, leones saturat, passeret & minutissima quæque animalcula ita tuetur, ut ne unum quidem eorum possit sine ejus voluntate in terram cadere. *Matth. 10. 29. 30. 31.*

5. A. Testis, Testimonium, Suffragium, Suffragator, Opinio, Iudicium, Censura, Testari, Subscribere, Succinere, Dicere, Profiteri, Aiunt, Fama est, Item Proverbia, Leges, &c. D. Quanti hominem fecerit Deus abunde testatur S. Sanctus in sacrosancto codice. E. Ethnicorum Philosophorum, quantumlibet argutè differentium, suffragia nihil moror, nedum delirantium anicularum fabulas: Ipse enim Spiritus sanctus, qui est instar mille testium, æternam hanc veritatem suo testimonio firmavit. F. Si dixisset Aristoteles si Plato, si Socrates, aut alius quisquam Philosophorum, facile ijs fidem haberent eorum

63 *Liber Secundus. Cap. VIII.*

eorum discipuli. Quæ igitur est nostra vecordia, qui verbi divini, atque adeo ipsius Spiritus sancti, testimonium rejicimus? G. An multitudine testimoniorum delectaris? Testatur Moses: testantur Prophetæ, Apostoli, Christus ipse, & Christum sequuta ingens illa testium nubes, unanimis sanctorum Apostolorum consensus, & Ecclesiæ omnes Orthodoxæ. Quorum omnium testimonio si nondum acquiescis, at (H.) legi divinæ satis est, si ex ore duorum aut trium testium confirmata fuerit veritas. *Deut. 19. 15.*

C A P. IX.

De locis Rhetoricæ proprijs.

AT QUÆ hætenus prioris generis loci, qui sunt Rhetoricæ cum Dialecticâ communes.

Poste-

Posterioris generis sunt,
Honestum, Inhonestum,
Utile, Inutile, Jucundum,
Injucundum, Facile, Difficile,
Possibile, Impossibile,
Magnum, Parvum, &c.

1. Viz. qui Rhetoricæ sunt proprii.

2. In quibus explicandis, non est quod hic moremur: Partim, quia jam satis expatiatum est in locis communibus: partim quia horum locorum usus est minus generalis: eorum enim quidam Demonstrativo, quidam Deliberativo quidam denique Iuridicali generi magis inserviunt: quocirca in alteram libri partem, quæ est de Inventionem speciali (quam alio nomine Electionem vocant) transferendi sunt.

CAP. X.

De Electione in genere.

EL E C T I O est quum ex innumeris argumentis aptissima quæque eligimus. Aptiora autem sunt alia alijs argumenta, pro varietate vel ² Causarum, vel ³ Passionum, vel ⁴ Personarum.

1. Quam alio nomine Inventionem dicimus specialem.

2. De quibus supra Lib. 1. cap. 3.

3. De quibus infra cap. 12.

4. De quibus infra cap. 13.

C A P. XI.

De Electione respectu Causarum.

SECTIO I.

De Electione in genere Demonstrativò.

IN genere Demonstrativò
si subjectum sit ¹ Persona,
² intuebimur ³ partes vitæ sin-
gulas: perspectis interim ⁴ vir-
tutibus & vitijs partes istas
concomitantibus.

Si autem subjectum sit
Res, ⁵ sic variat.

Primo, ⁶ Regio laudatur
aut vituperatur à regibus, à
populo, à mari, ab urbibus, à
sylvis

fylvis, à montibus, à flu-
vijs, &c.

Secundo, ⁷ Urbs à reip. ad-
ministratione, à magistrati-
bus, ab ædium magnificentiâ,
à divitijs, ab aëris salubritate.
Item à situ, fluminibus, mon-
tibus, fontibus, &c.

Tertio, ⁸ Fons a largâ &
perenni scaturigine, ab aquæ
limpiditate, dulcore, salubri-
tate, &c.

Quarto, ⁹ Mons ab altitu-
dine, a situ, a fertilitate gra-
minis, arborum aliarumque
rerum delectabilium, aut
utilium.

Quinto

Quinto, ¹⁰ *Ædificia*, a situ,
a prospectu, a figurâ, a mag-
nitudine, a cubiculis, a pyra-
midalibus, ab hortis, a do-
minis, &c.

Sexto, ¹¹ *Ager*, a feracitate,
a facilitate laboris, a situ, a
figurâ, &c.

Septimo, ¹² *Flumen*, ab or-
tu, a colore, a cursu, ab am-
plitudine: item a locis quos
alluit & rigat: denique a pis-
cibus, alveo & vadis, &c.

Octavo, ¹³ *Equus, Bos, &c.*
a formâ, a pretio, a natalibus,
ab effectis, &c.

Si denique subjectum sit

¹⁴ Factum, ducantur argumenta potissimum, ab Honesto, ab Utili, a Iucundo, a Facili, vel contra.

NOTA. Hi loci etiam interferviunt ¹⁵ virtutibus & ¹⁶ vitijs depingendis.

1. Ut in Epitaphijs, in Orationibus funebribus, Natalitijs, Epithalamijs & Panegyricis.

2. Hic ordo est facilior, atque adeo tyronibus magis sequendus, quam ille alter quod dicimus cum Cicerone, *Summo Imperatori quatuor res inesse oportet, Scientiam rei militaris, Virtutem, Auctoritatem, Felicitatem.* Ad quæ capita omnes Pompei laudes revocat.

3. Ætates intelligo: quæ sunt hæ.

Primo, *Infantia*, quo pertinent parentes, & quæ conceptionem, nativitatem, enutritionem, &c. vel præcesserunt, vel comitata fuerunt, vel sunt etiam sequuta.

Secundo, *Pneritia*. In qua præter pulchritudinem (quæ in omni ætate, tanquam virtutis signum, homines commendat) consideranda est imprimis, educatio, quæ iterum per omnes locos inventionis ducenda est. *Causa* sunt Præceptores. *Effecta*, progressus. *Subiecta* artes, scholæ. *Adjunctum*, tempus: & sic de reliquis.

Tertio, *Adolescentia*. Ubi occurrunt statura, robur, venustia, literatura, exercitia, res gestæ, dicta, &c.

Quarto, *Ætas virilis*, ubi genus vitæ, officia, & alia ex locis communibus eruenda: Imprimis autem relationes, ut consanguinitas, affinitas, amicitia, &c.

Quinto, *Senectus*, quo spectant Mors & Sepultura.

4. Horatius in Arte Poët. *Ætatis cujusq; notandi sunt tibi mores: mobilibusq; decor naturis dandas & annis. Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo signat humum, gestit paribus colludere, &c.*

5. Non sic tantum, sed sic præcipuè: ut patebit non modò ex infra positis exemplis, sed ex alijs etiam passim occurrentibus, quale

70 *Liber Secundus. Cap. XI.*

est illud vitæ rusticæ. *Hor. Epod. 2. Hortuli.*
Virg. Epig. 1. Invidiæ. Ibid. 3. Fortunæ. Ho-
rat. 1. Carm. 35. Portus. Virg. Æneid. 1.
Equi. Georg. 3. Poculi. Ecclog. 3. Famæ.
Æneid. 4. Tauri. Ovid. Metam. 2. Currus.
Metam. 2.

6. Laudatur Italia. *Virg. Georg. 2. Sed*
neque Medorum sylvæ, &c. Canaan. Ex. 3. 8.

7. Ut Tybur. *Hor. Carm. 2. 6. Babylon.*
Diodor. lib. 2. 7. Ninus urbs. Ibid. 3. Ty-
rus. 2 Curt. 4. 2. Ezek. 27. 1. Vide Apoc.
21. 10.

8. Fons Blandusiæ. *Horat. Carm. 3. 13. sic*
Fons erat illimis. Ovid. Metam. 3. Fons Sama-
riæ. Ioan. 4. 12.

9. Atlas, *Virg. Æn. 4. Mons Dei, Psal.*
68. 15.

10. Regia Solis, *Ovid. Metam. 2. Turris*
Babylonica, Dan 4. 3 & apud 2 Curtium
5. 1. Invidiæ domus. Ovid. Metam. 2. Proti-
nus Invidia nigro squalentia tabo, &c.

11. Arabia Felix, *2 Curt. 5. 1. Egyptus,*
Diodor. 1. 36. Huc pertinent omnia fere ex-
empla Regionum de quibus supra.

12. Pencus, *Ovid. Metam. 1. Alpheus,*
Metam.

Metam. 5. Invenio sine vertico aquas. Vide Apoc. 22. 1.

13. *Vide supra ad figuram 5.*

14. *Æn 4. Tu nunc Carthaginiæ alta fundamenta locas. Davidis peccatum, 2. Sam. 12. 1. &c.*

15. *Qualis est Mediocritas quam laudat Horat. Carm. 2. 10. Fides, Heb. 11. 1. Caritas, 1. Cor. 13. 1. Unitas sive Pax, Ps. 133.*

16. *Ebrietatem depingit Horatius, Epist. 1. 5. & Solomo, Prov. 23. 29. 30. &c.*

SECTIO II.

De Electione in genere Deliberativo.

IN genere Deliberativo
Inducuntur argumenta præ-
cipue ab ¹ Honesto, ab ² Utili,
a ³ Jucundo, a ⁴ Possibili, vel
⁵ Contra.

1. *Sub quo continetur, Æquum & Legi-
timum*

timum; ut si conveniat Legi vel Consuetudini, *Matth. 4. 4. 7. 10. Ioan. 19. 7. Est enim hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, Cic. pro Milone*: vel si Pietatem Charitatēve promoveat; si tendat in Honorem Dei, vel aliorum hominū Emolumentum. *Exod. 32. 11 &c. Est. 4. 13. Iupiter esse piū statuit quodcunque juvaret, &c. Ovid. Epist. Ascanium surgentem & spes hæredis Iuli, &c. Virg. Æn. 4.*

2. Sive bono præsentī conservando, sive acquirendo futuro. De priori vide *Gen. 12. 13. De posteriori, Gen. 3. 5. De utroque, Is. 55. 3. & Orationem Mnestei. Virg. Æn. 5. Huc etiam pertinet locus à Necessario, Marc. 9. 49. Nec nos obniti contrā nec tendere tantum sufficimus superat quoniam fortuna, sequamur; inquit Palinurus, Æn. 5.*

3. Quod à quibusdam ad Utile revocatur. 1. *Sam. 25. 31. Solane perpetuā mærens carpere juventā? Nec dulces natos, veneris nec præmiæ noris? Æn. 4.*

4. Sub quo & Facile. *Nec labor est celare. Ovid. Ep. Phæd. Hipp. vide 2. Reg. 5. 13.*

5. Viz. ab Inhonesto, *Ioan. 7. 51. ab Inutili, Gen. 37. 26. ab Injucundo, 2. Sam. 2. 36.*

à Difficili & Impossibili, *Act. 27. 31. Num.*
13. 31.

SECTIO III.

De Electione in genere Judiciali.

IN genere Judiciali argumenta variant hoc modo :
Si status sit Conjecturalis, ratiocinamur à¹ voluntate, à¹ facultate, à² signis (cum antecedentibus, tum concomitantibus & subsequentibus) & denique à³ testimonio : si Finitivus, a⁴ definitione : si Qualitatis, a⁵ natura, a⁵ lege, a⁵ consuetudine, a⁵ judicato, ab⁵ æquitate, a⁵ pacto : si

Quantitatis, ab ijs locis quæ injurias augent aut minuunt.

1. Ut si probaveris aliquem & voluisse & potuisse: vel contra. *Quid meus Aeneas in te committere tantum, quid Troes potuere? Virg. A juvene & cupido credatur reddita virgo? Ovid.* Sic pro Milone probat Orator, non Milonem Clodio, sed Clodium Miloni infidias struxisse, quia & voluit & potuit, quod utrumque multis evincit argumentis.

2. Ut vidimus eum efferatum, stricto gladio & manibus cruore aspersis, ergo apparet eum fuisse auctorem cædis. *Pallidulus mî Brutidius, &c. Iuv. Sat. 10. Solitudo ante ostium.* Ergo nullæ nuptiæ. *Texentem telam studiosè ipsam offendimus.* Ergo pudica est. *Terent. Andr. Matth. 26. 73. Iudic. 12. 6. Act. 24. 11. 12.*

3. Quid est vel mortuorum & absentium, vel vivorum & præsentium. Illud legitur: ut *Joan. 5. 39.* Hoc auditur: ut *Matth. 26. 60.* Huc pertinent Oracula: ut *1. Sam. 23. 11.* Obtestationes: ut *Ios. 22. 22. & Tormenta: ut Act. 23. 24.*

4. Com-

4. Commisit adulterium, nam accessit ad alterius torum. Non servavit fidem, quia non fecit quod promiserat. Nam fides à fido dicitur, teste Tullio in Officijs. Atque ea est definitio nominis, sive Notatio. De definitione rei fit hoc exemplum; Sacramenta papicolarum non sunt sacramenta, quia non sunt visibilia signa invisibilis gratiæ, a Domino in eum finem instituta.

5. Factum illud Simeonis & Levi (*Gen.* 34. 25.) fuit malum & execrandum. 1. Quia contra naturam est odisse amantes. 2. Quia contra legem Dei, malum pro bono rependere. 3. Quia contra consuetudinem majorum exercere crudelitatem. (Nusquam enim legimus Abrahamum, Isaacum, aut Iacobum simile quidquam perpetrasse.) 4. Quia contra iudicatum, nam Cain ob ejusmodi factum a Domino damnatus fuit & punitus. 5. Quia contra æquitatem, quæ ait, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. 6. Quia contra pactum: nam pacti fuerant foedus amicitiae & matrimonij.

6. Aggravatur autem injuria. 1. Si fiat ob causas leves. 2. Si magnum detrimentum adse-

adferat. 3. Si sit contra meritum. 4. Si contra fidem. 5. Si noxius vel solus, vel cum paucis, vel primus, vel sæpe fecerit.

C A P. XII.

De Electione respectu Affectuum.

AFFECTUS movendi sunt varij, pro varietate causarum: viz. in Demonstrativo, ² lætitia & ³ gratia, præcipuè; ut & ⁴ tristitia & ⁵ contemptus, aliquando: in Deliberativo, ⁶ metus, ⁷ fiducia, ⁸ pudor, ⁹ impudentia: in Judiciali, ¹⁰ ira, ¹¹ lenitas, ¹² amor, ¹³ odium.

1. Affectus nisi moveas, nihil agis; non
es

es dignus nomine oratoris: nec dicêris Rhetoricam vel in limine salutasse: maximè autem si de rebus magnis & gravibus habeatur oratio.

2. 3. 4. 5. Hi sunt affectus præcipui in hoc genere: quanquam non nego amorem quoque vel odium, laudando vel vituperando, excitari posse, adversum vel Personam illam, vel Rem quæ laudatur, vel vituperatur, in Demonstrativo; vel incidenter etiam in Deliberativo.

2. Abundè lætum reddemus auditorem, si conditionem ejus felicem ad vivum exprimamus: non absolutè modò, sed & comparisone factâ singulorum vel universorum talis conditionis bonorum, cum malis præteritis quæ ipse expertus est, vel etiam præsentibus, quæ alios experiri videt. 2. *Sam.* 13. 4. 1 *Reg.* 21. 7. *Horat. Carm.* 1. 37. Cicero post reditum ab exilio oratione ad Quirites.

3. Vel erga nos ipsos (quum profitemur nos gratis animis agnoscere *magnitudinem* beneficii, ab aliquo *solo*, in nos *miserrimos* collati: ut *Æn.* 1. *O sola infandos Troie miserata labores, quæ nos reliquias Danaum, &c.* *Pf.* 85. 1.)
vel

vel erga alios : quum eorum beneficia recensemus. Ut Cicero in Manilianâ, commemorat beneficia Pompeij in Remp. *Luc. 7. 4. 5.*

4. Ut in orationibus funebribus, quales ad Mausoli sepulchrum quotannis recitabantur. *2. Sam. 1. 17. & 3. 31.*

5. Quum beneficia ab adversario collata extenuamus : ut illa pyra hospitis Calabri, apud Horatium. *Epist. 1. 7. Is. 1. 11.*

6. Securo metum injiciemus, si malum ei ob oculos ponamus, & *maximum & imminens*. Maximum erit quod cujusque bono est maxime contrarium. Ut bellum aufert avaro opes, delicato delicias, &c. Imminens vero, si nulum impedimentum sit quo minus hostis nocere, & *Possit & Velit*. Nate dea potas hoc sub casu ducere somnos ? &c. *Æneid. 4. Ioan. 3. 4. Dan. 3. 15.*

7. Fiducia, spes, vel confidentia parabitur, si ostenderimus vel *nos* vel *alios* in simili periculo evasisse, idémque jam esse sperandum. vel ex divino favore, vel aliâ aliquâ ratione : ut *O passi graviora, dabit Deus his quoque finem* *Æn. Teucer Salamina patremque* &c. *Hor. car. 1. 7. Act. 27. 22. 1. Sam. 17. 32.*

8. Erubescet adversarius si demonstraverimus eum vel *boni* aliquid per stultitiam omis-
sisse vel aliquid *mali* turpiter fecisse vel facere
voluisse: idque conscijs & observantibus ijs
quos minimè vellet. *Novimus & quite, Virg.
Eclog. 3.* Oratio Germanici ad rebelles apud
Tacitum 1. 10. *Izek. 33.* per totum.

9. Non erubescant auditores si demon-
straveris contrarium.

10. Iratum reddemus auditorem, si quàm
plurimis argumentis indignum facinus factum
esse ostenderimus, & injuriam atrocissimam,
ut in oratione Vibuleni apud *Cor. Tac. 1. 6.*
vide 2. *Sam. 12. 1. &c.*

11. Sedabitur ira auditorum, si viderint
injuriam aut nullam esse, aut perquam exi-
guam, aut saltem non ex malitiâ profectam;
& nos ejus poenitere, atque paratos esse, se-
cundum justum & æquum, satisfacere. *Horat.
car. 1. 16. 1. Sam. 25. 23. &c.*

12. Amorem erga nos, vel eum de quo
loquimur conciliabimus, si bona recensea-
mus, quam plurima, & quæcunque sunt amo-
re digna: imprimis autem beneficia, & amo-
ris nostri documenta in eos, vel etiam in
alios

alios; maximè vero in remp. ut in oratione
 Segeſtis. *Tacit. 1. 12. 1. Sam. 12. 1.* Quo
 ſpectant & blanditiæ & profeſſio benevolen-
 tiæ; ut in Gnathone. *Ter. Eunuch. 2. Sam.*
15. 1. &c.

13. Quæ ſupradictis contraria ſunt, ea
 odium provocant.

C A P. XIII.

De Electione reſpectu Perſonarum.

PERSONA etiam ſpe-
 ctanda eſt cum tua dicen-
 tis,¹ qualis ſis & ² qualis vide-
 ri cupias, tum ³ auditorum;
 quæ varia eſt, pro varietate
⁴affectuum, ⁵habituum, ⁶æta-
 tum, ⁷fortunæ, ⁸ſexus.

1. Nam intererit multum Daviſne loquatur

*an herus, maturusne senex, an adhuc florante ju-
venta fervidus, &c. Horat. art poet.*

2. Debes autem videri Prudens, Probus, Benevolus. Imprudentia enim, Improbitas aut Malevolentia præjudicium parit. Insanus est qui ab imprudente prudentiam, ab improbo probitatem, aut a malevolo rectum consilium expectat.

3. Insigne exemplum est in magno oratore, *Act. 23. 6.*

4. Aliter apud amicos, aliter apud hostes verba faciemus: aliter apud iratos, aliter apud sedatos.

5. Aliter cum doctis, prudentibus & longâ experientiâ confirmatis, quàm cum indoctis, rudibus & novitiis agendum.

6. Idem de senibus & juvenibus judicium est.

7. Nec minus inter se differunt divites & pauperes, principes & plebeij. Apud hos enim facile auctoritatem invenies: apud illos non item. Nisi (quod valde observandum est) non quod tibi, sed quod alijs gravibus, prudentibus & magni nominis viris faciendum videtur, illorum potius quam tuis
verbis

verbis videaris exprimere.

8. Nec eadem mulieribus quæ viris placent. Nec viri iisdem argumentis, quibus mulieres capiuntur.

*Atque hætenus de Inventione
argumentorum cum generali,
tum speciali. Proximum Ora-
toris munus est Argumentorum
jam inventorum Dispositio, de
qua libro sequente.*

LIBER

LIBER TERTIUS.

De ¹ Dispositione.

C A P. I.

De Exordio.

DISPOSITIONI autem subjacēt² quinque orationis partes³ Exordium, Pro-

positio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio.

⁴ Exordium reddat auditorem Docilem, Benevolum & attentum. Docilis redditur

G

per-

perspicuitate ; Benevolus argumentis sumptis à personâ Oratoris, Adversarij, Auditorum : Attentus denique, firerum gravitatem, & orationis brevitatem expectet.

Exordium est vel ⁵ Proœmium, vel ⁶ Insinuatio.

1. Quæ est partium Orationis idoneâ ad persuadendum collocatio. Ut enim nihil dicendum est, quod non idem faciat ad persuadendum : Ita quæ dicuntur, eo tantum ordine locanda sunt, qui scopo dicentis maximè inserviat.

2. Non quod nunquam sint nec plures, nec pauciores : Nam in themate simplici, nulla est confutatio ; & in conjuncto sæpe additur Narratio, sexta Orationis pars : & in utroque aliquando deest Exordium, aliquando Peroratio.

3. Prima pars in analysi, sed post corpus com-

componenda: Non simpliciter necessaria, ut nec Peroratio, sed secundum quid.

4. Sumi potest Exordium, vel ex loco Generis, vel ex loco Similis, vel a Testimonio, aut Sententia; vel a circumstantiâ aliquâ, Temporis, Loci, aut Personarum, viz, Auditorum, Oratoris, Adversarij, &c.

NOTA. Esto Exordium luculentum & breve. Non nimis vulgare aut commune, non nimis magnificum, nec exoticum, sive quod nullam habeat cum reliqua oratione affinitatem.

5. Quod vocatur Principium: quum apertis rationibus animum auditoris invadimus: quo utimur in causis honestis, aut ubi nihil præjudicij timemus.

6. Sive Exordium obliquum: quo utimur quum thema est vile, contemptibile & ridiculum: multò magis ubi causa potest videri turpis: vel quum aversam percipimus auditorum mentem: tunc enim hamum, non nisi escâ tectum, porrigere debet exordium.

CAP. II.

De reliquis Orationis partibus.

PR O P O S I T I O est vel
¹ Simplex, vel ² Digesta.

Confirmatio fit vel per
³ Enthymema, vel per ⁴ Syl-
 logismum; ⁵ quibus addunt
⁶ Inductionē & ⁷ Exemplum.

Confutatio est vel ⁸ Dire-
 cta, vel Indirecta, eaque vel
⁹ Retortione, vel ¹⁰ Rejectione,
 vel ¹¹ Compensatione, vel
 levi ¹² Elusione.

¹³ Epilogus habeat tum
 brevem præcipuorum argu-
 men-

mentorū¹⁴ Recapitulatio-
nem, tum nervosam¹⁵ Affe-
ctuum concitationem.

Atque hætenus Disposi-
tio; sequitur dispositorum¹⁶
Exornatio.

1. Quales sunt, *Dic mihi Musa virum &c.*
In nova fert animus, &c. *Arma virumq; ca-
no, &c.*

2. Quum proponimus aliquot capita per-
tractanda, ut plerumque in concionibus sa-
cris. Sic in Philippicâ 7. & pro Maniliâ, &
pro Roscio.

NOTA I. Est & tertium genus quod vo-
cant Sejungtum. Ut pro Milone, *Illud in ju-
diciū venit, non occisus ne sit (quod fatemur)*
sed jure ne an injuriâ.

NOTA II. Partitione aut in totum absti-
neat Orator, aut capita proponat quam pau-
cissima: duo viz. aut tria; ad summum qua-
tuor.

3. Quod constat duabus tantum partibus,

v. gr. Es hostis tuis; ergo alieni te deserent: vel sic, Si fueris crudelis tuis, non adhærebunt tibi alieni. Verba Salustij sic habent, *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris?* Sic Cælius est bonis artibus addictus, ergo, non vivit luxuriosè.

4. Qui constat tribus partibus: v. g. Qui est bonis artibus addictus non vivit luxuriosè. Nam luxuria & bonæ artes non possunt simul consistere: Atqui Cælius est bonis artibus addictus: Nam audistis & vidistis egregia eloquentiæ ejus specimina: Ergo Cælius non vivit luxuriosè. At hic ordo in ipsius Tullij verbis invertitur, Oratione pro Cælio. Et plerumque Oratores vel ultimam, vel mediam partem Syllogismi ponunt in primo loco.

5. Atqui hæc duo genera possunt, vel ad Enthymema, vel ad Syllogismum revocari.

6. Quum ex varijs particularibus inducitur conclusio plerumque in simili: ut *Horat. Carm. 2. 9.* Non semper pluit, non semper flant venti, non semper gelat, non semper, &c. Ergo tu non debes semper deflere Mysten tuum. Vide *Is. 36. 18. 19. 20. & 1. Cor. 9. 14.*

7. Quum

7. Quum ex uno particulari, aliud propter similitudinem infertur: ut *Horat. Carm. I.*

7. Teucer fuit bono animo in adversis. Ergo tu quoque fac simile: vide 2. *Sam. 4. 9.*

NOTA. In Confirmatione agmen ducant argumenta firmissima, claudant vero infirmiora: in medio denique locentur quæ sunt infirmissima. Quòd si duo tantum sint argumenta, prius ponatur firmitus, deinde infirmius, sed mox ad firmitus illud recurrendum est.

8. Quum ostendimus in quo argumentum adversarij sit vitiosum; v. g. Occidit hominem, ergo debet mori. Respondetur negando sequi. Non enim debet mori si jure, & in suâ defensione latronem occiderit.

9. Quum retorquemus argumentum adversarij contra ipsum: v. g. Adstabas interfecto; ergo eum interfecisti. R. Imo quia adstabam, inde apparet me eum non interfecisse: nam interfectores fugiunt.

10. Quum ostendimus ea quæ obijciuntur esse meras calumnias ex malevolentia ortas, adeoque responsione indignas. *Nehem. 6. 8.*

11. V. g. dicis me habuisse gladium? Quid? An non tu etiam gladium habuisti?

12. Quum evitamus, aut in aliud tempus rejicimus id quod non possumus refellere. Sic jocos aliquando utimur, ut videamur calumnias adversarij floccifacere. Aliquando in objurgationes, & execrationes erumpimus, ut videatur ipse adversarius responsione indignus.

13. Hæc pars potest omitti, ubi orationem oportet esse brevem: vel si res sit admodum tenuis. Possunt etiam esse plures epilogi in eadem oratione: una viz. totius orationis, aliæ quarundam partium: (putâ Confirmationis, Confutationis, &c.) quæ debent esse brevissimæ.

14. Quæ non omnia, sed præcipua tantum argumenta resumat; ne sit nimis longa, & quasi nova oratio. Porro nec iisdem utatur verbis: sed novo quodam ornatu, eoque splendidissimo: ne videatur quasi crambe recocta, quæ nauseam pariat.

15. Qui autem affectus movendi sint dictum suprâ, *Lib. 2. c. 12.* Atque hic, siquid artificij habes, ostendas. Nam non aliunde
melius

melius præstantem dignoscimus Oratorem quam ex Epilogo, ut olim dicebat Henricus IV. Galliarum Rex.

16. Quæ ad Elocutionem pertinet, de quâ lib. seq.

LIBER QUARTUS.

De Elocutione.

C A P. I.

De Tropis.

SECTIO I.

De Dignitate in genere.

D Elocutionē per-
tinent. præcipuè
Puritas & Dignitas.
Puri-

² Puritatem parit ³ scripto-
rum purissimorum lectio as-
sidua.

Dignitas ad Tropos & Fi-
guras revocanda est.

Tropus est ⁴ Loci pro Lo-
co positio. Estque ⁴ Synecdo-
che, ⁵ Metonymia, ⁵ Meta-
phora, ⁵ Ironia.

1. Præcipuè, inquam; Nam sunt & alia,
quæ, brevitatis gratiâ, prudens prætereo.

2. Quæ & Latinitas dicitur. Latinitati au-
tem qui studet, vitare debet Barbarismos om-
nes & Solæcismos, & quæcunque, vela re-
gulis grammaticæ, vel ab optimorum scrip-
torum exemplo dissentiunt. Imo nec Ar-
chaismis indulgendum: nec, nisi multâ cum
cautione adhibenda vocabula Nova aut a
teipso Novata: ut nec Græca, nec ulla Exo-
tica. Technologica autem nullo pacto sunt
in

in oratione audienda. Vitanda etiam est omnis obscuritas & structuræ ænigmaticæ. Imo & fugiendæ sunt expressiones Poëticæ. Nec quæ historicorum sunt propria ea statim sibi arripiat orator.

3. Inter quos si solum Tullium tibi familiaritatem feceris, aut qui ab ejus dictione proximè absunt, rectè facies: proximè autem ad Ciceronis stylum inter Historicos, accedunt Cæsar, Curtius, &c.

4. Id est quum vox unius Loci ponitur ad exprimendam rem alius Loci. Ut Bacchus quæ est vox Causæ ponitur ad exprimendum vinum, quod est ejus Causatum. Aut mors Causatum ponitur pro herba mortifera quæ est ejus Causa. 2. Reg. 4. 40.

5. Tropus igitur est quadruplex. vel enim est inter res tales quarum altera est de alterius essentiâ, quæ est Synecdoche: vel si altera non sit de alterius essentiâ, sed cum essentiâ jungatur, ibi erit Metonymia: vel si altera sit alteri similis tantum, ex ea similitudine gignitur Metaphora: Quod si oppositæ sint, alteram pro alterâ ponit Ironia.

SECTIO II.

De Synecdoche.

SYNECDOCHE est quum
eorum quæ ad Locum
Distributionis pertinent al-
terum pro altero ponimus.
viz. Totum pro Parte, Ge-
nus pro Specie, Individuum
pro Specie, numerum cer-
tum pro Incerto, vel contrà.

Est ergo 1.¹ Generis, 2.² Spe-
ciei, 3.³ Totius, 4.⁴ Partis.
5.⁵ Numeri certi, 6.⁶ Numeri
incerti. 7.⁷ Nominis Proprij,
8.⁸ Nominis appellativi.

1. *Prædicare omni creaturæ.* id est homini. *Fecit stultitiam in Israel.* id est adulterium. *Mortales.* id est homines. *Bellua.* Neh. 2. pro equo. *Avis.* Eccl. 12. pro gallo gallinæ. *Forma,* Terent. pro pulchritudine. *Quam faciam vitulâ.* Virg.

2. *Panem nostrum da nobis hodie.* Matth. 6. id est omnia necessaria. *Panem & Circenses.* Juven. id est epulas & ludos. *Fluctibus Hadria.* Hor. id est maris. *Pocula Massici.* Idem, id est vini. *Qui amat patrem aut matrem,* Mat. 10. id est amicos aut res quaslibet charissimas.

3. *In ignotâ Palenure jacebis arenâ.* Virg. pro corpore ejus. *Recens a vulnere Dido occurrit.* Idem. pro animâ ejus. *Hodie eris mecum in paradiso.* Luc. 23. *Vt totus orbis censeretur.* Luc. 2. *Summaq; in rupe resedit.* pro summa parte rupis. *Ostendit ei omnes regiones mundi.* Matth. 4.

4. *O lepidum caput!* id est homo. *Os durum!* Terent. *Vngula* pro equo. Virg. *Octo animæ.* 1. Pet. 3. *Osque humerosque Deo similis.* Virg. *Immeritis franguntur crura caballis.* Juven.

5. *Septies cadit justus.* Pr. 24. 16. *Septem spiri-*

Spiritus. Mat. 12. 45. O terque quaterque beati. Virg. Si lingua centum sint, oraque centum. Idem. Plus millies jam audiui. Terent. Vatibus hic nos est centum sibi poscere voces; centum ora, & linguas optare in carmina centum.

6. Sic numerus rotundus (ut vocant) ponitur pro numero certo. Ut *Israel fuit in Ægypto 400 annis*, id est plus minus 400. Ergo cum audis 400 annos, incertus es adhuc utrum fuerint plures an pauciores: donec dixerò, præcisè loquendo fuisse 430. Sic in Ægyptum descendisse dicuntur 70 homines, per numerum rotundum, & incertum. *Gen. 46. 27.* quum tamen præcisè loquendo certus numerus sit 75. *Act. 7. 14.* Sic 70. Interpretes ita dicuntur per numerum rotundum, quia non multò plures fuerunt; certus autem numerus fuit 72.

7. *Eia mea Iuno, non decet te esse tam tristem tuo Iovi.* Plaut. pro uxore & marito. *Parta mea veneri sunt munera.* Virg. *Pastillos Ruphilus olet, Gorgonius hircum.* Horat. *Tyrus, Sidon & Sodoma.* Matth. 11. 22. 23. *Reddite Cæsari quæ sunt Cæsaris,* Matth. 22. 21. *Abraham nescit nos.* If. 63. 16. *Noah, Daniel, & Iob.* Ezek. 14. 14. 8. Ar-

8. *Arma virumq; cano*, Virg. id est *Æneam*. Sic *Apostolus*, *Poëta*. *Orator*, pro *Paulo*, *Virgilio*, *Cicerone*. *Conclamat vates*, Virg. pro *Sybilla*. *Tros Anchisiades* *Multa viri virtus*. *Nata Dea*. Virg. *Exegit virum*, Gen. 3. 24. *De quo loquitur Propheta?* Act. 8. 34.

SECTIO III.

De Ironiâ.

IRONIA est, quumⁱ dissentaneorum alterum pro altero ponitur.

1. De quibus *Lib. 2. c. 6. Est instar nostri*. Gen. 3. id est. Non est reverâ, sed suâ intentione, *Dormite*, Matth. 26. id est ne dormite, vel pudeat vos dormire nunc, quum est maxime vigilandum. *Saturati estis*, 1. Cor. 4. 8. id est, ita vobis videmini, sed falsò. *Ingentem equitem*, *Vives*, id est, parvum. *Scilicet is superis labor est*, Virg. pro non est. *Perpulchra vero dona*, Terent. id est sordida, I nunc & juvenis

*venis specie latere tui, Iuven. Sat. 10. I sequere
Italiam ventis, Virg. Latere, O juvenis, Eccl.
11. 9.*

SECTIO IV.

De Metaphorâ.

METAPHORA est, quum
Comparatorum in si-
mili alterum pro altero po-
nitur.

1. *Deus descendit, Gen. 11. Exurge, O Do-
mine, Psal. 3. Manus Domini, Auris Do-
mini, Is. 59. 1. Homo homini lupus, Terent.
Ego in portu navigo, Idem. Igniti serpentes,
Num. 21. Ardebat murice lena, Virg. Cæco
carpitur igni, Idem. Magna est fornacula, Iuv.
Occisa est hæc res, Plaut.*

SECTIO V.

De Metonymiâ.

METONYMIA est, quum
Locus unus Consenta-
neus pro alio ponitur, puta
Causa pro Causato, Subje-
ctum pro Adjuncto, Ante-
cedens pro Consequente: vel
contrâ.

Est ergo septuplex.

Primò Causæ; eaque vel
¹ Efficientis, vel ² Materiæ,
vel ³ Formæ, vel ⁴ Finis.

Secundò ⁵ Causati.

Tertiò ⁶ Subjecti, quæ est
⁶ multiplex. H Quar-

Quartò⁷ Adjuncti, quæ est etiam multiplex.

Quinto⁸ Antecedentis.

Sexto⁹ Consequentis.

1. Principalis quidem, ut *Spiritus*, *Ioel*. 2. 28. pro donis spiritualibus. *Moses & Prophe- ta*, *Luc*. 16. 28. pro scriptis eorum, *Sine Ce- rere & Baccho friget Venus*, *Terent*. *Levitas multitudinis*, *Cic*. *Milone* pro tumultu. In- strumentalis verò, ut *Gladius*, *Matth*. 10. 34. pro bello. *Labium*, *Gen*. 11. 1. pro sermone: sic *Lingua*, *Marc*. 16. 17. *Agnovi charamq; manum gemmasq; fideles*, *Ovid*. *Epist*.

2. *Semen mulieris*, *Gen*. 3. 35. pro filio. *Lignum*, 1. *Pet*. 2. 24. pro cruce. *Vulcanum in cornu conclusum geris*, *Plaut*. *Amph*. pro la- ternâ corneâ. *Implerunt cornua bombis*, *Pers*. pro tubis.

3. *Vt Octo animæ*, 1. *Pet*. 3. 20. Sed hæc species plerumque refertur ad Synecdochen partis: est enim Forma pars compositi.

4. *Eucharistia* pro *Cœnâ Domini*. *Cu- stodia*

st *stodia* pro custodibus. *Tutela* pro tutoribus. Atque hæc etiam pertinent ad Metonymiam *Causati*; Nam plerumque finis idem est cum eff. *cto*.

5. *Due gentes*, Gen. 25. 23. pro capitibus duarum gentium. *Septem spiritus*, Apoc. 1. 4. pro Sp. sancto, septem Ecclesiarum auctore. *Palleat infelix quod proxima nesciat uxor*, Pers. id est timeat. *Miror quia abierit*, Terent. *Eunuch*. pro ignoro. *Pluam panes*, Exod. 16 5. pro Manna. *Serta mihi Phyllis legeret*, Virg. *Eclog.* 10. id est flores. *Nec habeat Pelion umbras*, Ovid. id est arbores umbriferas. *Si mors Clodij salus vestra fuerit*, Cic. *Mil.* pro causâ salutis. *Christus qui est vita*, Col. 3. 4.

6. *Primò Inhesionis*. *Pectus* pro corde. *O te Bolane, cerebri felicem*, Horat. id est mentis. *Bibere poculum*, Matth. 26. 42. *Benedictum canistrum tuum*, Deut. 20. 25. id est panis. *Esfundam hydriam*, Gen. 24. 20. id est aquam. *Tota domus*, Gen. 7. 1. id est domestici. *Eccitat nidum*, Deut. 32. 11. id est pullos. *Va tibi Choraſin*, Matth. 11. id est incolis.

Secundò Adhesionis. *Terra erat corrupta*, id est incolæ. *Comederunt Iacobum*, Ps. 79. 7. id est

est opes ej⁹. *Iamne illū comesur⁹ es?* Plaut. Pseud.

Tertiò Occupans. *Dedit mihi petitionē meam.*
 1. Sam. 1. 27. id est rem petitam. *Spes dilata affligit.* Pr. 12. 13. id est res sperata. *Formosam resonare doces Amaryllida sylvas, Inter arma silent leges,* Cic. id est iudices.

Huc pertinet Signum pro signato. *Hoc est corpus meum.* *Hoc est fœdus,* Gen. 17. 10. *Septem vacce sunt septem anni,* Gen. 41. 26. id est significant. *Petra erat Christus,* 1. Cor. 10. 3. *Victimæ sunt expiationes,* Lev. 4. 31. *Agnus est transitus,* Exod. 12. 11. *Sabbatum est pactum,* Exod. 31. 13.

7. *Iuravit per pavorem Isaaci,* Gen. 31. 53. id est per Deum. *Electio,* Rom. 11. 7. id est electi. *Deus justificat circumcisionem,* Rom. 13. 30. id est circumcisos. *Christus factus est execratio,* Gal. 3. 13. *Scelus* Terent. *Pubes* Virg. *In tenebras exteriores,* Matth. 22. 12. id est in locum tenebrarum. *Cæci vident,* Matth. 11. 5. id est qui erant cæci. *Infelix virgo,* Virg. id est tu quæ fuisti virgo. *Virgo vero,* Terent. id est vir virgineis moribus. *Va atati tuæ,* Plaut. id est tibi ipsi.

8. *Fuimus Troes, fuit Ilium,* Virg. *Tegere pedes*

d. pedes, Iudic. 3. 24. pro exonerare alvum.

m. 9. Mox adero, id est veniam vel revertar.

af- Et mota ad lunam trepidabis arundinis umbram,

m. Iuven. 10. id est timebis. Cras eris mecum,

fi- 1. Sam. 28. 19. id est morieris.

C A P. II.

De Affectionibus Troporum.

AFFICITUR Tropus tribus proprietatibus, viz. Multiplicatione, Excessu, Defectu.

Multiplicantur Tropi, vel in Oratione, & est² Allegoria, vel in Dictione, & est³ Metalepsis.

Excessus in Tropo, est⁴ Hyperbole.

Defectus in Tropo, est⁵ Meiosis.

H 3

1. Aliud

1. Aliud est aliorum super hac re iudicium. Nos verò tyronum gratiâ id quod maximè in usu est eligemus.

2. Quum tota oratio aut magna ejus pars constat quâdam congerie troporum, continuè multiplicatorum: quales sunt Parabolæ illæ in Evangelio, de Seminatore, de Virginitatibus, de Talentis, &c. *Matth. 13. & 25. Luc. 15. Ps 45.* Sic Canticum Solomonis. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec, &c. Horat. carm. 2. 2. O navis referent in mare te novi fluctus, Idem, carm. 1. 14.* Allegoriæ metaphoricæ. *Iam nunc minaci murmure cornuum, Horat. carm. 2. 1.* Allegoria metonymica. *Clamate, 1. Reg 18. 27.* Allegoria ironica. *Quid tibi Pisandrum Polybumq; Medontaq; dirum, atque alios referam? Ovid. Epist.* Allegoria ironica. *Ocium divos rogat in patienti pressus Ægeô, Horat. carm. 2. 6.* Alleg. synecd. *Omnes in terris quæ sunt à Gadibus usque aurores & Gangem. Alleg. synec.*

3. Quando plures tropi necessario adhibendi sunt in explicatione unius dictionis: ut, *Abdita terris inimice lamina. Horat. Carm. 2. 2.* Primo enim per laminam non intelligit lami-

laminam quamlibet, sed argenteam: & ea est Synecdoche generis. Deinde per laminam argenteam intelligit nummos ex ea factos: metonymia materiæ. *Ardet adoratum populo caput. Iuvén. 10.* Ubi caput pro toto Sejano. Synecdoche partis. Sejanus autem pro imagine Sejani. Metonymia signati. *Vbi vivos homines mortui incurfant boves. Plaut.* Boves pro tergore; & tergus pro flagellis ex tergore factis. *Bibere poculum. Matth. 26. 42.* Poculum pro liquore, liquor pro afflictione & ira dei. Synec. & Metaph. *Non relinques animam meam in sepulchro. Act. 2. 27.* anima pro homine, homo pro corpore, duplex Synecdoche.

4. Quum magis dicimus quam significamus. *Manus marmorea. Martial.* Hyperbole metaphorica. *Plus millies jam audiui. Terent. Eun. Hyperb. Syn.* *Canaan fluit lacte & melle. Deut. 26. 15.* Hyperb. Meton: effecti, & Synec. spec. adeoque mixta.

NOTA. Hyperbole non semper est tropica, etsi semper figurata, occurrit enim sæpe in vocibus proprijs, & tunc est figura dictionis, ut *nive candidior. Ascendant ad cælos. Ps. 107.*

5. Quum minus dicitur quàm significatur. ut *Dulichias vexasse rates*, pro lacerasse. Synec. generis. *Tractim tangam ut dormias*, Plaut. Amph. pro ut moriaris.

NOTA. Hæc etiam sæpe occurrit sine tro-
po. ut *Bethlehem non minima*, Matth. 2. 6.
Non laudo. Terent. And. *Non sum nescius*. Cic.
id est perfectissimè novi.

C A P. III.

De Figuris dictionis.

HACTENUS Tropi; se-
quuntur Figuræ: quæ
sunt vel Dictionis, vel Sen-
tentiaæ.

Figura Dictionis repetit
dictionem, vel eandem, vel si-
milem.

Eandem repetit immediatè
Epi-

Epizeuxis; mediatè quæ sequuntur, viz. in initio quidem ² Anaphora, in fine vero ³ Epistrophe, (ex quibus conjunctis fit ⁴ Symploce:) in initio prioris clausulæ & in fine posterioris, ⁵ Epanalepsis; in fine prioris & in initio posterioris, ⁶ Anadiplosis; indifferenter in initio, medio & fine, sed ordine duarum vocum inverso, ⁷ Epanodos; vel cum mutatione casus, ⁸ Polypoton.

Similem respectu totius vocis repetit ⁹ Paronomasia: respectu casus vero, ¹⁰ Homotop-

moioptoton : respectu terminationis denique, ^{II} Homoioteleuton.

1. *Deus mi, Deus mi*, Ps. 22. 1. *O Absolon, Absolon*, 2. Sam. 18. 33. *Tunc tunc ignoscite*, Pers. *Anna soror, soror Anna. Samuel Samuel. Va va, va. O terra, terra, terra, audi verbum Domini*. Ier. 22. 29.

2. *Tu mihi, quodcunque hoc regni est, tu sceptrum Iovemque concilias, tu dās epulis accumbere Divūm*. Virg. *Hac ut ames faciunt, hac quae fecere tuentur, haec sunt jucundi causa cibusque mali*. Ovid. *Remed. Charitas, &c.* 1. Cor. 13. *Fide*. Heb. 11. *Benedictus Deus*. 28. *Vox Domini*. Ps. 29.

3. *Duodecem millia*. Apoc. 7. *Iam sumus ergo pares*. Martial. *Epig.* 2. 18. *Pænos populus Romanus iustitia vincit, armis vincit, liberalitate vincit*. Cic. Huc refer versus quos vocant intercalares. ut, *Incipe Menalios mecum mea tibia versus*. Virg. vide Ps. 138. 1. 2. &c. Ps. 107. 8. 15. 21. 31.

4. *Quis eos postalavit? Appius. quis produxit*

duxit? Appius. Quis, &c. Cic. Mil. vide Pl. 139. 9. Deut. 27. 15. &c. 2. Cor. 11. 22.

5. Ambo florentes atatibus, Arcades ambo, Virg. Virtus omnia in se habet: omnia ei asunt quem penes est virtus, Plaut. Amph. Psal. 27. 14.

6. Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum: aurea purpuream subnectit fibula vestem, Virg. Æn. 4 Gallo, Gallo cujus amor, &c. Idem. Ierusalem, Ierusalem Psal. 122. 2.

7. Hanc sibi negat cognatam Demipho? Hanc Demipho negat esse cognatam? Terent. Crudelis tu quoque mater: Crudelis mater magis, an puer improbus ille? Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater. Virg. Ecl. 8. Heu noxia tu quoque conjunx. Noxia tu conjunx magis, an draco perfidus ille? Perfidus ille draco, sed noxia tu quoque conjunx Num. 12. 1 Is. 19 23.

8. Heu quantum scelus est in viscere viscera condi? Ovid. Met. 6. A fide ad fidem, per fidem, Rom. 1. 17. Perieramus nisi perissemus, Item. Si quis istorum dixisset multo plura dixisse, quam dixisset, videretur: At ego, etiam si omnia quæ dicenda sunt dixero, &c. Cic.

9. Non vox, sed votum, non chordula musica, sed

sed cor ; non clamans , sed amans cantat in aure Dei. Item. Inceptio est amentium non amantium, Ter. Concisio, Circumcisio, Phil. 3. 2. 3.

10. Dum atas, metus, magister prohibebant, Ter. Gal. 5. 19.

11. Nec nisi finitâ per plurima vulnera vitâ, ira pharetrata fertur satiata Diana Ovid. Causæ & panis sunt optima fercula sanis. Si non sunt sani, tunc hunc ne jungito pani. Schola Salern.

C A P. IV.

De Figuris Sententiæ.

FIGURAE sententiæ sunt duplices.

Primo, extra dialogismum,
¹ Exclamatio, ² Epiphonema,
³ Epanorthosis, ⁴ Apostrophe,
⁵ Prosopopeia.

Secundo

Secundo, in dialogismo,
⁶ Aporia, ⁷ Anacænosis, ⁸ Pro-
 lepsis, ⁹ Epitrope.

Hæ omnes ad movendos
 affectus mirificè conducunt.

1. *Dij immortales, homini homo quid pra-
 stat! Ter. O terq̃ quaterq̃ beati, queis ante ora
 patrum &c. Virg. O Abyssum! Rom. 11. 33.*

2. *Sic pereant omnes inimici tui, Domine,
 Iud. 5. 31. Beati qui sperant in eo, Psal. 2. 12.
 Trahit sua quemq̃ voluptas. Virg. Ecl. 2. Quid
 non mortalia pectora cogis, auri sacra fames?
 Virg. Æn. 3.*

3. *Sed stulti sumus qui Drusum cum Clodio
 conferre audeamus, Cic. Mil. Copiosius quam
 illi omnes laboravi. At non ego sed, &c. 1. Cor.
 15. 10. Me solum relinquetis. Atqui non sum
 solus. Ioan. 16. 32.*

4. *Ante, fides quam te violem. Virg. Æn. 4.
 Vos O clarissima mundi lumina, Idem Georg. 1.
 Musa mihi causas memora. Idem Æn. 1. Vos,
 vos appello. Cic. Mil. Et tu Capernaum, Matth.*

11. 23. *O Ierusalem, Ierusalem.* Matth. 23. *fle*
 Huc spectant Ejaculationes in sacra Scriptu- *11*
 ra. ut, *Expectavi salutem tuam.* Gen. 49. 18.
 Ps. 33. 22. *e*

5. *Patria tua, Catilina, tecum sic agit, & quo-*
dammmodo tacita loquitur. Nullum jam facinus
per tot annos extitit nisi per te, &c. Cic. *Stella*
vocate, dixerunt adsumus. Baiuc. 3. 34. *Equus*
dicit inter tubas ha, ha. Iob. 39. 25. II. 14. 8.
 9. Iudic. 9. 8.

6. *Quid, malum non ego sum Amphitruonis*
Sofia? Nonne? nonne, &c. Plaut. *Amph* *Quid*
dicemus igitur? Rom. 9. 14. *Quid faciam?*
Luc. 16. 3. Quid loquor? aut ubi sum? qua
mentem insania mutat? Virg. *Æn.* 4.

7. *Nunc ego, Iudices, jam vos consulo, quid*
mibi faciendum putetis. Cic. *Verr.* *Quid vultis?*
an veniam ad vos cum virgâ? &c. I. Cor. 4. ult.

8. *Verum anceps pugna fuerat fortuna, fuis-*
set quem metui moritura? Virg. *Æn.* 4. *Sed di-*
cet aliquis, quomodo excitantur mortui? fatue,
quod tu seris, &c. I. Cor. 15. 35.

9. *Non dabitur regnis (esto) prohibere La-*
tinus. At trahere atque moram tantis licet
addere rebus. Sic, Esto egram nulli quondam
flexere

flexerè mariti, &c. Virg. Æneid. 4. 2. Cor.
11. 16.

Atque hæ sunt figuræ præcipuæ.
Plures recensere non expedit,
ne Rhetoricæ discipuli nimiam
multitudine confundantur po-
tius quam doceantur. Quem-
admodum nec expedire vide-
batur singulis figuris suas ety-
mologias ac definitiones anne-
dere : quippe quas jam didicisse
tyrones præsumimus, quicunque
Grammaticæ Despretarianæ
compendium emensi sunt.

LIBER QUINTUS

De * Pronunciatione.

C A P. I.

De Voce.

PRONUNCIATIONIS
partes sunt ¹ duæ,
² altera Vocis, ³ altera
Gestus moderatrix.

Voci moderandæ inter-
viunt præcepta duplicia, quo-
rum alia totam orationem,
alia partes ejus respiciunt.

Priora sunt vel de ³ quali-
tate

tate, vel de quantitate vocis
in totâ oratione. Qualitates
sunt ⁴ Claritas & ⁵ Varietas.
Quantitatis sunt duæ regulæ.
1. ⁶ Ut conformetur multitu-
dini, vel paucitati auditorum.
2. ⁷ Ut medium teneat inter
intensissimam, & maximè
remissam.

Posteriora respiciunt par-
tes orationis triplices, Majo-
res, Minores, Minimæ.

Majores sunt ⁸ Exordium,
Propositio, &c.

Minores sunt ⁹ sententiæ.

Minimæ sunt ¹⁰ voces &
¹¹ syllabæ.

* Quæ & Actio dicitur.

NOTA. I. Est hæc præcipua Rhetoricæ pars: agit enim de præcipuo Oratoris munere & ornamento. Hujus igitur studio, ante omnia, incumbat Rhetoricæ discipulus. Nam quid prodest argumenta invenisse, inventa disposuisse, disposita exornasse, si tandem malâ pronuntiatione omnia disperdas? Malo mediocrem orationem, modò bene pronuntiata sit, quam malè pronunciatam optimam. Unde Martialis, *Quem recitas*, inquit, *meus est, O Fidentine libellus: Sed malè quum recitas, incipit esse tuus.* Et quum audivisset Latinerus unam ex Homilijs suis à plagiaro quodam malè pronunciatam, *Habuit*, inquit, *plectrum meum, sed caruit resinâ.*

NOTA II. Ad hanc partem multa requiruntur naturæ dona, ab Oratore diligenter attendenda, viz. cerebrum sanum, sedatus animus, clara vox, robusta latera, lingua volubilis, dentes benè compositi, manus agilis, corpus procerum, facies decora, imprimis autem memoria tenax: Quorum omnium si quid deest vel saltem minus est quàm oportet, operam dabis ut aut corrigatur aut saltem tegatur.

I. Quem

1. Quemadmodum duo sunt sensus, per quos omnis ad animum penetrat affectus, auditus putà & visus.

2. De quâ utraq̃ue observandæ sunt hæ regulæ generales. 1. Ne vel in excessu pecces, nimiam quâdam & affectatâ pronunciatione, vel in defectu, rusticâ illâ negligentia, quæ (modò dixerit) quomodo dicendum fuerit nihil pensi habet. 2. Ut nec vox, nec gestus animum præcurrat, aut instar equi ferocientis, excussis habenis, per præcipitia ruat: sed rectam rationem, tanquam monitricem Licinij fistulam audiat & sequatur: ejus ope; simul ac videris actionis rotas effusè nimis decurrentes, eas statim sufflamines atque ad mediocritatem reducas. 3. Ut in prima tyrocinio ita pronunciare asuecas, nequem habitum contrahas indecorum, qui nequeat facilè in posterum emendari. *Habitus* enim (ut aiunt) est altera natura. 4. Ut oratiunculam teneas memoriâ quam perfectissimè, priusquam cæperis actioni operam dare: alioqui intentus memoriæ, actionem negliges.

3. Ad quam perficiendam non natura modò, sed & cura requiritur. Quemadmodum

per incuriam non solum vox, sed & reliqua naturæ dona miserrimè corrumpuntur.

4. Clara autem fit vox, non tantum quatenus est vox (ut vox campanæ, vel bovis) sed quatenus est vox articulata, sive Sermo. Ergo ad claritatem pertinet Distincta & Audibilis singularum syllabarum pronunciatio. Primo, Distincta. Ergo absurdissimè peccant, qui vel incuriâ, vel affectatâ quadam singularitate, ita pronunciant ut vix intelligas quid dicant. Deinde Audibilis. Contra quàm faciunt qui syllabas quasdam (plerumque in fine dictionum, aut sententiarum nonnunquam etiam alibi) voce adeo remissâ submurmurant, ut, de toto pronunciato, conjectandum sit auditori, potius quam judicandum.

5. Quæ in dicendo non minus necessaria est, quàm Characterum, Accentuum, Literarumque majuscularum, atque minuscularum observatio in scribendo. Fugienda igitur est *μωρολογία* illa puerilis, quæ omnia verba, omnes syllabas & sententias eodem sono, eodem spiritu occinit.

6. Quamobrem æque absurdè agunt, & qui paucis præsentibus clamant, & qui in
maxima

maximâ auditorum coronâ ita mustitant, ut à paucis duntaxat proximè assistentibus audiantur.

7. Nam ut ibi periculum est ne rumpatur, ita hic, aut non audietur, aut non movebit auditores.

8. Sit vox in initio submissior (ita tamen ut sit audibilis) postea magis insurgat. In Narratione sit plana & aperta : in Confirmatione & Confutatione acrior : in Epilogo excitata, quasi jam partâ victoriâ.

9. Quarum aliæ alios affectus exprimunt, alijs etiam atque alijs schematibus exornatæ : quocirca aliam atque aliam vocem postulant. Quis enim tam fatuus est ut nesciat vocem esse variandam in pronunciatione harum & similium sententiarum.

*Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus
auctor*

*Perfide sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hircanæq; admorunt ubera tigres.*

Et

*Totus, Parmeno, tremo horreoq; postquam ad-
spexi hanc.*

Et

— Per ego has lachrymas dextramque
tuam te

(Quando aliud mihi jam misera, nihil ipsa
reliqui)

Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos,
Oro, &c.

10. Illarum enim quædam sunt emphati-
cæ, emphaticas pronunciandæ. Harum verò
accentus varius variam quoque vocem po-
stulat.

C A P. II.

De Gestu Corporis.

¹ **G**ESTUS regulæ aliæ re-
spiciunt totum corpus,
aliæ certas ejus partes.

Totius corporis status sit
² erectus & ³ stabilis, nisi
quum res postulat ⁴ virilem

in

in latera inflexionem.

Partes corporis præcipuè attendendæ sunt: Caput,
⁶ Vultus, ⁷ Oculi, ⁸ Fron̄s,
⁸ Nares, ⁸ Labra, ⁹ Cervix,
¹⁰ Humeri, ¹¹ Brachia, ¹² Ma-
nus, ¹³ Digiti, ¹⁴ Pectus, ¹⁴ Ven-
ter, ¹⁴ Femur, ¹⁴ Pes.

1. Quem Tullius rectè vocat corporis ser-
monem & eloquentiam: Cui & ipse tanto-
pere studuit, ut ejus magistros eligeret sibi
duos histriones, alterum Comœdum, Tra-
gœdum alterum. Quanta autem sit gestus
vis, abundè testatur Pantomimorum dexteri-
tas, qui sine voce, omnia solo gestu spectanti-
bus eloquebantur.

2. Id est, nec pronus, nec supinus.

3. Id est medium tenens inter sexeam im-
mobilitatem & saltationem histrionicam.

4. Non qualis est histrionum in scenâ:

L. 4.

sed.

sed quæ militem in armis, aut athletam in palestra deceat. Damnanda est etiam indecora illa corporis in alterutrum latus incurvatio, quæ præbuit Iulio occasionem interrogandi de Curione, *quis loqueretur è lintre.*

5. Capitis vacillatio, inter dicendum, est imprimis vitanda.

6. Vultus sit qualem fecit natura, quæ *Os homini sublime dedit*; hilaris plerumque, & lætior quam tristior; nisi quum res postulat tristitiam. Paululum verò demissus (maximè in initio) non malè verecundiam & gravitatem significat, ut Dido *vultum demissa profatur. Æn. 1.* Et Ulysses *oculos paulum tellure moratos sustulit ad proceces. Ovid. Met. 13.*

7. Oculus reliquum corporis gestum comitetur: nisi quum aliquid averſamur, ut, *haud equidem tali me dignor honore. Et Diptalem terris avertite pestem.* Perperam igitur facit qui, dum homines alloquitur, oculos tenet in parietem defixos.

8. Frontem aut Nares corrugare, aut Labra exporrigere, astringere, diducere, distorquere omnino pudeat.

9. Cervix sit recta: non tamen immobilis.

10. Hu-

10. Humeros decet esse firmos, & motus fere expertes.

11. Brachio dextro quam sinistro magis utendum.

12. Manus est præcipuum actionis instrumentum: cujus motus sunt pene innumeri: quorum non ultimus est qui a sinistro incipit latere, & dextro deponitur.

13. Digitorum gestus etiam varij sunt, maximè autem communis est quo medius digitus in pollicem contrahitur, explicatis reliquis: vel si quatuor primis leviter in summum coeuntibus, non procul ab ore, aut pectore, feratur ad nos manus, ac deinde prona & paululum prolata laxetur.

14. Pectus & Ventrem projicere non decet: imo nec Pectus aut Femur ferire. Omnium autem maximè indecorum est Pedibus insistendo alternis, nunc in dextrum nunc in sinistrum latus vacillare.

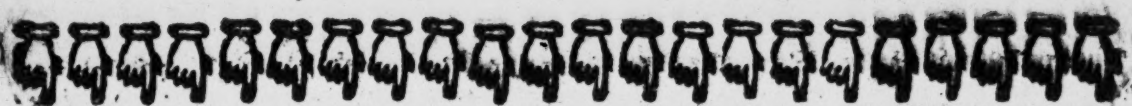
Cæterum omnia hæc imitatione melius quam præceptis ediscenda sunt. Nam (ut
ait

ait Poëta) *Serius irritant animos
demissa per aures, quàm quæ sunt
oculis subiecta fidelibus, & quæ
ipse sibi tradit spectator.*

Deligas ergo tibi egregium aliquem orato-
rem, & quem maximè suspicis, cujus actio-
nem quam diligentissimè observes, memoriâ
teneas, ac tibi ipsi in exemplum proponas.
Aut si hunc solâ Voce, illum Gestu corporis
duntaxat, Oculorûmve aut Manuum motu
observaveris præcellere, tunc ex duobus aut
tribus partialibus paradigmatis, unum tibi
conficies totale, cui constanter adhæreas.
Cavendum autem ne desultoriâ levitate, nunc
hunc nunc illum imiteris: sic enim tibi con-
tinget quod de Picis fabulantur Poëtæ, quæ
nunc has nunc illas aves imitatæ, omnem tan-
dem rectè incedendi formam amiserunt.

F I N I S.

AD LECTOREM.

*Siquid incorrectius in hoc opusculo
deprehenderis, id non incuriæ,
sed aliorum potius negotiorum
distractiõibus imputabis. Vale.*

R. B.

